

BARİŞ DÜNYASI

Cuma günleri çıkar; milliyetçi ve insancı mecmua

3

• 18 Şubat 1944

TÜSTAV

YIL 1

20 KURUŞ

BARIŞ

DÜNYASI

Yıl: 1 Sahip ve neşriyat müdürü: A. Hamdi Başar
Sayı: 3 Şişli, Operatör Raif sokak 14. Telefon: 80955
Fiatı 20
Kuruş

İÇİNDEKİLER

Türkçülük emperyalizme bayrakı olamaz	A. Hamdi BAŞAR
Küçük şeyler	B. D.
Dostlara ne oldu.	Şüküfe NİHAL
Zavallı genç	F. AKDAĞ
Osmanlı tarihinde ilk inkılap	İ. Hami DANİŞMEND
Düşünme Hürriyeti	Vehbi ERALP
Hafta toplantıları	A.H.B.
Kendi davalarımız!	Celâl TEPKİ
Domanç dağlarının yolcusu	Şüküfe NİHAL
Anket	Dr. Fah. Kerim
Sanayi davamızın ana hatları	Prof. R. H.
Yazılar arasında	R. BERK
Edebiyat ve sanat	H. Fahri Ozansoy
Olup bitenler	B.D.
Haftalık hayatımız	B.D.

A D R E S

İstanbul Posta Kutusu 701

MÜRACAAT YERİ :

Ahmet İhsan Ltd: Cağaloğlu
Tel : 21013

A B O N E

Yıllığı	10	lira
6 aylığı	5	"
Dışarı için (yıllığı)	16	"
" " (6 aylığı)	8	"

OKUYUCULARIMIZLA

BAŞBAŞA

İnsanlığın iztirabı nedir ?

Fikri İncecik oğlu imzası ile gelen mektuptan:

„Barış Dünyası”nı neşre muaffakiyetinizden dolayı candan tebriklerimi sunarım. Komünist olmadan insanıcı, şöven olmadan milliyetçi olmanın mümkün bulunduğunu gösteren ve öğreten telifçi, terkipçi, uzlaştırıcı, barıştırıcı bir ülkü taşıyan böyle bir mecmuaya cidden pek ziyade ihtiyaç vardı.

Medeniyetin maddî sahadaki bunca ilerlemelerine rağmen insanlığın çektiği iztirap ve sefaletin sebebi ne olsa gerektir ? diye bir hayli bende düşündüm. Neticede bütün içtimai felâketlerin en büyük sebebi cehaletten ibarettir, dedim. İdrakten mahrum ve batıl inanlara bağlı bir dünyada yaşıyoruz. Bu idraksizlikle ve çürük fikirlerle savaşmak mukaddes bir ödev; en doğru, en güzel ve en mukemmel bir harekettir.

Mecmuanız, mecmuanız bu asil ve necip savaşın muvaffakiyetten muvaffakiyete geçen bir bayrağı olacaktır...»

Bizim fikrimiz :

Önce bu okuyucumuzun temiz alâkasına karşı teşekkür. Uğraşmak üzere bayrak açtığımız maksadın aydın, idealist okuyucularımız arasında kavranmakta olmasından dolayı da sevindik.

Sonra da bu uğurda fikirlerin bir duygu ve istek halinde kalmıyarak edebiyat çerçevesinden çıkması, müsbet bir ilim hakikatı halini alması için bizim zayıf çalışmamıza mümkün olduğu kadar çok kimse-nin katılması ve yardım etmesini temenni. İsteddiğimiz yalnız budur. Elbirliği ile çalışalım, insanlığa ümitle ve inanla davaya sarılahım.

Büyük imzalar istemiyor musunuz?

Muallim Dursun Taç Bilecik'ten yazıyor:

„Mecmuanızda büyük ve meşhur imza istemiyorum. Okuyucularınıza yeni çehreler, yeni imzalar tanıtınız. Her mecmua kendisini bir kaç belli imza yazı yazmassa kusurlu görüyor, ve ne olursa olsun onları istiyor. Halbuki onlar ne söylemişlerse söylemişlerdir. Onları biliyoruz. Doğrusunu isterseniz bizde büyük yazıcı yoktur; bü-

yük sanılanlarında hatta küçük bir fikirleri dahi yoktur. Ben fikirsiz ve özsüz bu muhteşem kalpilar yerine mutevazi fakat heyecanlı ve davalı küçük imzaları tercih ederim”

Bizim fikrimiz:

Mütaleanızı biraz mubalağalı bulduk. Vaki bizde meşhur imza olarak tanınan kimselerin çokluğunun bağlandıkları bir fikir yoktur. Onların mühim bir kısmı dünya ve memleket ölçüsündeki dâvalara karşı, la-kayıt değilse bile, tarafsız dururlar. Bununla beraber memleketimizde şöret temin etmiş bir çok değerli imzalarımız vardır.

Muhtelif imzalardan değerli fakat birbirine bağlı olmayan makaleleri bir araya getirerek bir mecmua çıkartmak istemedik. Şüphe yok ki mecmuacılık bakımından bu da faildeli ve lüzumlu bir şeydir. Fakat kabul ettiğimiz programa göre biz, muayyen bir fikir organı olmak emelindeyiz. Bu itibarla da imzanın kendisine değil, muhteviyatına göre yazıları seçmek mecburiyetindeyiz.

Konuşmalar

Acıbademde Naim Başar'a : Mektubunuzu aldık. Bir kaç nüsha sonra cevabımızı neşretmeğe çalışacağız, alâkanıza teşekkür ederiz.

Buzantıda Kadri Canciğer : Anadolu yaylasının coğrafya bakımından her tarafı maalesef henüz tetkik edilmemiştir. Biz ihtisas adamlarımız tarafından müşahedelere ve ya tetkiklere dayanmak şartile yazı bulabilirsek memnuniyetle mecmuanızda istediğiniz “Yurdu Tanımak” sayfasını açabiliriz; ve buna da çalışacağız.

İsmi ve adresini yazmayan ve Beyazıt Postahanesinden mektup yollayan meşhur okuyucumuza: Bir gün idarehanemize gelerek Başmuharririmizle görüşmenizi rica ederiz.

Emekli Albay Hüsnü Taşken'e: Yolladığınız mektubu ve «Vıcdan Felsefesi» adlı broşürünüzle «Din ve Allah» adlı yazınızı aldık. Bunları dikkatle okuyarak istifade edeceğiz ve okuyucularımıza da bildireceğiz. Teşekkürler ederiz.

İNANDIKLARIMIZ

Türkçülük emperyalizme bayrak olamaz

Bugün realitede yaşayan türk milliyetçiliği acaba nasıl bir şeydir? Hududu, mahiyeti, tarihî gidışı nedir?

Bu suale cevap vermekle bugünkü türk devletinin hangi tarihî orijinden vücut bulduğunu, ne gibi temellere oturduğunu da anlamış olacağız. Çünkü, bundan evvelki yazımızda[*] söylediğimiz gibi, milleti devletten ayrı olarak mütalea etmek imkânı yoktur. Onun için bugün yeni bir türk devleti varsa, ortada yeni bir türk milletinin, daha doğrusu milliyetçiliğin yaşaması icap eder.

Bugünkü türk milliyetçiliğini anlamak için evvelâ onun biraz tarihî köküne temas etmeliyiz: Anadolu'da Türklerin yerleşmesi ortalama hesapla bin yıllık iştir. Bu bin yıl içinde Türkler Osmanlı imparatorluğunu kurdukları son altıyüz sene zarfında kendi milliyet duygularını ve benliklerini yavaş yavaş unuttular. Çünkü bu imparatorluk Bizansın varisi oldu; ve şarkî Roma imparatorluğunun yerine geçerek, milletler ve ırklar üzerinde bir devlet olarak yaşadı. Osmanlı imparatorluğunu, milliyetçilik tarihi bakımından tetkik etmek uzun ve şüphe yok ki enteresan bir bahistir. Tarihçilerimizin işlerine ve selâhiyet dairelerine karışmadan kendi bildiklerimize ve kanaat ettiklerimize göre hüküm vermek lâzım gelirse, şunu söyleyebiliriz ki, Osmanlı devleti ilk devreden sonra Anadolu'da Türk milliyetçiliğinin en büyük düşmanı olarak ortaya çıkmış; ekserisi Türk olmaları vezirler, kumandanlar, timar ve zaalet sahipleri, şunlar ve bunlar millî varlığımızı korumak üzere yaşayan her müesseseyi, yapılan her hareketi düşman bilerek ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Bizim samimî kanaat

Yazan

Ahmet Hamdi Başar

timiz Osmanlı imparatorluğu zamanında türklüğün ve Anadolu'nun bir çok bakımlardan zarar görmüş olduğu merkezindedir. Bu imparatorluk zamanında Anadolu'da vücutta getirilmiş olan eserler —Bursadaki dinî müesseseler istisna edilirse ki bunlar da Fatih'ten evvelki ilk devreye aittir— bir hiç deneyece kadar azdır. Altıyüz senelik bir medeniyet nerede kaldı? Halbuki Osmanlılar, Selçukîler ve Karamanlılar eserleri bile yıktılar. Orta Anadolu'da bu iki türk devletine ait eserler yıkılmasına rağmen, osmanlı eserlerinden daha kıymetli ve daha çoktur. Bu gün Anadolu'da Türklerden eski medeniyetlere ait eserlerle selçukî ve karamanlı gibi Osmanlılardan evvelki eserlere tesadüf olunur. Osmanlıların ise yaptıkları Anadolu'ya bir ihtiyat deposu, bir nevî müstemleke gibi kullanmak olmuştur. Bir büyük imparatorluğun hangi iradı, hangi hazinesi Anadolu'ya satedildi? Anadolu altıyüz senelik dünya imparatorluğuna nüve olan bir memleket manzarasını gösteriyor? Hakikatleri açıkça görür, konuşur ve bunun sebeplerini aydınlatırsak, Türklerin Osmanlı imparatorluğundan ayrılması hâdisesinin büyüklüğünü anlarız.

Türklerin imparatorluktan ayrılması dünyanın en buhranlı zamanına rast geldi, ve son derece harap bir halde Anadolu elimize geçti. Buna rağmen yirmi yıl içinde meydana getirdiğimiz eserler, Anadolu'da yaptığımız ümran hareketleri bütün 600 senelik neticeden daha büyüktür. Bu da gösterir ki millî kalkınma hareketimizin esası, bazılarının

bir vakitler zannettiği gibi, bir milletin şuursuzca başlamış bir müdafayı nefis harbi değildi; bu, türk milletinin yüzlerce seneden beri esir olduğu bir imparatorluktan ayrılması ve onun bütün müesseselerini reddederek yeniden kalkınması hareketiydi. Onun içindir ki son asrın en büyük adamı Atatürk ne yaptıysa doğru yaptı, ve hepsini bir büyük gaye uğruna cesaretle, kuvvetle ve kudretle yaptı. İstanbul'un yerine Ankarayı onun için seçti; cumhuriyeti onun için kabul etti; Osmanlılar devrinde unutulmuş ve unutturulmuş olan "Türk," ismini onun için bayrak yaptı, ve türk tarihini ve dilini onun için yükseltmeye çalıştı.

Millet olarak Türkler ne büyük zülme uğradık ki, tarihimiz dört yüz çadır halkından ibaret bir aşiretten başlatıldı; temiz türk kızlarının adı atamadığı bir saray, bir millet olarak gösterildi; öz ve temiz dilimiz yerine arapçadan ve acemceden mahlûl düzmece bir dil meydana getirilmek ve yayılmak istendi. Türk ismi cehalete, kabaliğe alem olarak ortaya atıldı, ve Türklerin tarihlerinden, benliklerinden utanmaları için ne mümkünse yapıldı.

İşte bugün içinde bulunduğumuz şartları kavramak ancak bu tarihî realiteyi gözönüne almakla mümkündür. Türkçülük hareketleri Meşrutiyetten sonra memleketimizde temiz ve idealist bir hareket halinde canlanmaya başladı. Ziya Gökalplar, Akçuralar, Ağaoğlular, Hamdullah Suphiler bugünkü türkçülüğümüzün ilk kurucularındandır. Bu hareketleri küçültmeden görmeye alışmalıyız. Türkçülüğe karşı yapılan ve yapılacak olan hücumların

(*) Barış Dünyası, sayı 1

ne gibi hâin maksatlar taşıdığını da araştırmalıyız. Biz yeni bir millet halinde kendimizi ortaya atarken, en mukaddes varlığımız olan millî benliğimizi tanımak, yükseltmek yolunda çok titiz, sinirli ve hattâ müfrit olmalıyız mecbur kalırsak, bunda son dereceye kadar haklı olduğumuzu düşünmeliyiz. Ağır zulümler ve haksızlıklar karşısında gösterdiğimiz tepkiler hattâ çok hesaplı ve az bile olmuştur. Türk İstiklâl harbi ve türk İnkılâbı isimleriyle anladığımız büyük hareketin, millî şuuru bulmak hareketinin kudsîliğini gözönüne getirirsek, milletimize has olan ağırbaşlılıkla, taşkınlıklar yapmadan, halâ aramızdaki yılanların aşılacakları zehirler karşısında dahi şoğukkanlılıkla vaziyeti karşıladığımızı düşünürsek, bize müfrit milliyetçi diye hücum edeceklerin, tarih ve akıl karşısında en ufak bir hak kazanmaları ihtimali olmadığını görürüz.

Görülüyor ki bugünkü milliyetçiliğimiz dıştan ve içten esaret altında yaşamış asil ve eski bir milletin uyanması, kalkınması demektir. Bu kalkınmaysa yeni bir Türk Devleti kurulmakla başladı. Yani, milliyetçiliğimiz ve türkçülüğümüz esasları, kurduğumuz bu yeni devletin esaslarından ibârettir. Ne bunun üstünde ve ne altında düşünmeye, devletten müstakil bir türkçülük ve milliyetçilik yaşayabileceğini sanmaya imkân yoktur. Eğer bugünkü Türk devleti kendi millî hudutlarında yaşamak kararında ise, daha doğrusu, milletçe kendi kendine yetişmek bir şuur ve iman halinde yaşıyorsa, artık bunun haricinde düşünmek, millet haricinde kalmak demektir. Ama bir takım idealistler gerek türk milletinin ileri refahı, gerek tarihî bir takım imkânların elde edilebilmesi gibi düşüncelerle bir "Büyük Türkiye,, düşünebilirler. Bu Türkiye bir cennet olabilir; büyük bir ünite halinde dünyanın en kuvvetli bir devleti olabilir. Böyle bir şeyi düşünmekte ve gidilecek yolu araştırmakta — bir fikir kaynaşması halinde kaldığı ve devletin yaşayan, siyasî davalarına zarar vermediği müddetçe — hiç bir mahzur yoktur. Bilâkis

bu hal, milletin gözünde bir ümit ışığı doğurarak heyecan ve hamle yaratır.

Fakat! Evet, bir büyük fakat!..

Eğer insan büyük Türkiye'yi sade ister; ve bunun fikir ve yapış yolunu araştırmadan sade onun olmasını, cennet hayalinin gerçekleşmesi için, kâfi görürse o zaman bu masum ve çocukça dilek, bir takım kurnazlıklara vasita ve bir emperyalizme alet olur. Bu emperyalizm dış tesir altında yaşar. Bu türk idealini oyuncak halinde kullanır; ve bir büyük Türkiye cenneti uğruna bizi, Türkü, kendi öz ve anayurdunda kalkınmaya çalışan Anadolu Türkünü yine esarete sokar. Bilmeden kendimizi efendi sanarak içimizde ve dışımızda bir takım türdillerin, hattâ Türk düşmanlarının kaldırdıkları türkçülük bayrağı vesilesile bir çok Anadolu çocuğu, hattâ "türk değildir, düşmandır,, diye ezilir ve istismar edilir. Hiç bir tehlike milletimiz için kendi öz davalarını, kendi kanının davalarını bayrak yaparak, maske yaparak ortaya çıkacak bu hain, milletin düşmanı, emperyalist ve millet dışı türkçülük davası kadar düşmanca ve canavarca olamaz.

Tarihte bir defa hata ettik; bu hatamız bize beş yüz seneye, iki tarih devrini kaybetmeye mal oldu. Renesans'tan haberdar olmadık; hürriyetten haberdar olmadık. Geri kaldık; ve bütün bunlar karşısında da bir istimar komplo'sundan ibaret olan bir imparatorluk tarihini kendi tarihimiz gibi tanıdık.

Şimdi dünya yeni üniteler kurmaya, büyümeye gidiyor. Bundan altıyüz sene evvel Anadolu'ya gelen Türkler, dünyanın yeni üniteler kurmaya ve büyümeye tarih karşısında mecbur olduğu bir sırada, kendi kurdukları devlet, bir dünya imparatorluğu kurmak isteyen dış kuvvetlere alet ve vasita olarak türk milletini harap etti. Bizim bayrağımız, bizim davalarımız, türke faydası olmanın bir emperyalizme alet oldu. Anadolu'yu çöl haline getirdi.

Şimdi yine tarih büyük dönüm noktasındadır; yine dünyanın bu bü-

Görmediğimiz küçük şeyler

9 Eylül, İzmirin kurtuluş günü!

Kordon boyunda yaya kaldırımlarına, arsaların duvarlarına, binaların pencere ve damlarına kadar sed sed, köylü, şehirli, kadın ve erkek on binlerce vatandaş sıralanmış, alayın geçmesini bekliyor!

Öğleden sonra saat dört... Konak istikametinden alayın geldiği, uzaktan işitilen bando sesinden anlaşılıyor. Bütün başlar sola çevrildi, çocuklar ellerini havaya kaldırarak sevinmeye başladılar; nihayet alay gözüktü.

Önde biri solda, öteki sağda iki süvari polis alayın güzergâhını çiziyor. Biri emniyet polisi, öteki belediye polisi. Biri hükûmeti, öteki şehri temsil ediyor.

Fakat ne yazık, iki memur da gelimsiz; emniyet polisi biraz yaşlıca, zayıf ve yorgun. Süvarisi olduğu beygirin üzerinde uyuklayacak gibi bir tavır almış. Diğer şehir polisinin üzeri ve kasketi tozlu ve kirli, kıyafeti ihmalci, tavrı dik değil ve lâübali.

Bu görmediğimiz küçük şeyleri gören çok göz var, ve bu gözlerin hepsi de maalesef dost gözü değil.

Biraz daha dikkat edelim!..

yümeğin ihtiyacında olduğu tarih devrine girmişizdir. İşte bu nazık devrede kendi öz ve anayurdunda millî kalkınmaya başlamış olan Türklerin yeni bir emperyalizm dalgasına sadece alet olması tehlikesine düşemeyiz. Kendimiz varız; kendi varlığımızı duymuş olarak yaşıyoruz. Türküz, milliyetçiyiz; ve devletimizin bütün kuruluş ve yaşayış yolları ve esasları dışında aslâ bir milliyetçilik ve türkçülük istemeyiz.

A. H. B.

ZAVALLI GENÇ!

Feridun AKDAĞ

Zavallı genç !.

Hayatın bütün ızdırabını göğsünde saklıyor. Şu zavıf omuzların üzerinde bir karı, bir ihtiyar anne ve iki çocuk yüküdür. Ne yapsın zavallı! İş te yok; çalışma için saha da yok! Dolandırıcılık yapamaz; belki ahlâkı buna mânidir; belki buna da maharet ister. Hırsızlık da öyle! Daire kapıları iltimasız adamlara kapalı. Serbest hayatta muvaffak olmak için sermaye ister; o hayat hesabına yetişmiş olmak ister. Nihayet bir yazihanede memurluk yapmak için ise çok şey lâzım; makine bilmeli, hesap bilmeli, şunu ve bunu bilmeli; bizde bunlar da yok! Şimdi ne yapalım, ne yap-sın bu zavallı genç!

Zavallı genç tipi bizim memlekette mağdur bir tiptir; kendisini ilk adımda cemiyetin fırlatıp attığı bir adam olarak mütalâa eber. Behbahttır; cemiyete ve yaşayan şartlara karşı küskün ve isyankârdır. Sokak sokak dolaşır; meclisten meclise gider, ve isyanının zehirlerini her yana saçar. Yaşayan şartlar mademki onun felâketini mucip olmaktadır; şu halde o şartlar ve nizamların dışında, ve onlara karşı olan her şeyle beraberdir. İşte kahveleri dolduran işsizler, işte cemiyetlere küskün, fakat yarının en ateşli bir ihtilâlcisi olmağa namzet sandığımız şu saçları dağıntık, bakışları hain genç ve orta yaşlılar!

Bu behbaht gençler ve orta yaşlıların derdi ile herkes, hepimiz meşgul olmalıyız. Onları bu cemiyette yapacakları işlere getirmeliyiz; karınlarını doyurmalı, istirahatlarını ve saadetlerini temin etmeliyiz. Şüphe yok ki onların bu günkü hallerinde yaşayan şartların büyük kusuru ve dahli vardır. Bunların hepsini ıslah etmeliyiz. Fakat!.

Evet bir büyük fakat!

Her şey, herkes kabahatlıdır; fakat bu bedbaht gençlerin ve orta yaşlıların hiç te mi kabahatleri yoktur.

İşte bir vatan çocuğu ki bulunduğu işte kendi kazancından ziyade, vatan çocuklarının birlikte faydalanmasını, bir iş yuvasında kendisinin önderlik yapmasını istiyor. İşte bu zat bu behbaht gençlerden birine iş verdi. Basit, fakat ufacak dikkat isteyen bir iş. Bütün işler gibi vaktinde bulunmak, vaktinde tâkip etmek, çalışmak isteyen bir iş. Öyle ki basitliğine rağmen diğer basit işlerle beraber olunca mürekkep bir şekil alıyor; tıpkı bir makinenin çarkları gibi, birleşerek, ahenkli işleyen büyük bir iş hâlini alıyor. İşte bizim behbaht genç bu çarkın bir parçasını işletmek vazifesini üstüne almıştır. Hüsniyet sahibi âmir ona bütün yardımları yapıyor; işi öğretmek için bütün gayretlerini sarf ediyor; kusurları görmemezlikten geliyor, ve adeta âmir değil, bizim gence yardımcı bir memur gibi çalışıyor.

Yarın saat 9 da görülecek bir iş var. Bizim behbaht genç ortada yok! Söz de vermişti; Yok, on bir buçuk; yok! on iki; yok!.. Eyvah acaba başına bir felâket mi geldi ?

Hamdolsun, saat 2 de genç meydana çıktı. Söylemesi bile insanı sınırlendirecek küçük bir mâzeret yüzünden işe gelememiş, söz verdiği zamanda bulunamamış!

Fakat makinenin çarkı bozuldu. 9 da onun gelmesine ve yapılacak işe bağlanmış olan bütün işlerin hepsi durdu, ve bozuldu. Bir gün sonra yapılacak bir iş için aynı şekle yakın bir ihmâl. İki gün, beş gün sonra dikkatsizlik, sonra da işi bırakmak derecesine gelen bir tembellik!

İşte behbaht gencin kendine hiç yüklenmediği kusurlar. Cemiyet kabahatli, hayat kabahatli, yaşayan şartlar ve hattâ nizam kabahatli! Bunların hepsi doğru, ve hepsini anladık; fakat bizim acaba hiç mi kabahatimiz yok!

Tembelliği, kayıtsızlığı bırakmazsak bütün tarihimizde başkalarına ve dış sebeplere yüklediğimiz kabahatlar gibi, felâketimize dış sebepler bulacağız, ve şahıs olarak, millet olarak çökmekte devam edeceğiz.

Uyanalım; insan olmağa, insan gibi çalışmağa alışalım !.

Dostlara ne oldu?

Yazan: Şükûfe NİHAL

Dostlara ne oldu?

Bir gün baktım, çevremizde seviştiğimiz, dost olduğumuz insanlardan bir çoğu eksik. Ne oldu? Biz neden bu kadar yalnız kaldık? Bu dostlara ne oldu?

Muhayyilemin ışığını geçen günlerin karanlığına doğru şöyle bir çevirdim; gözlerimin önüne eski hanımların (rabitalı) diye vasıflandırdıkları bir bayan geldi. Kocasının iyi bir mevkiî vardı. Ankarada oturlardı. Her İstanbula gelişte karı koca bizi ziyaret etmeği unutmazlardı, her hâlde bizi severlerdi. Sonra bay daha yüksek bir mevkie geçti. Debdebelerini, saltanatlarını uzaktan işittik Ama, kendilerini bir daha göremedik. Bir gün onları yakından tanyanlara sordum:

— Bay ve bayan artık İstanbula gelmiyorlar mı? Çoktan kendilerini kaybettik. Her zaman bize uğramak lütfunda bulunurlardı.

Dediler ki:

— Sık sık geliyorlar. Hatta bayan şimdi de İstanbulda (. palas) ta kalıyor. Dün terzihanesinde beraberdik. Yarın Adaya geçiyor.

Bir meslekdaş vardı. Ne kadar çok severdik birbirimizi. Tanışalı belki onbeş yıl olmuştu. Evimiz, soframız kendisine açıktı. Hatırlayıp geldikçe sevinirdik. Bir birimize şiirlerimizi okurduk. Edebiyat dünyasının dedikodularını, tenkitlerini yapardık. O, hoş sohbet bir gençti ve iyi bir dosttu. Bazı da dertlerimizden bahseder, bir birimizi teselli ederdik.

Zaman geçti, dostum bir büyücek mevkiie geçti. Bize veda etmeğe tabii zaman bulamadı. Çıktı gitti Ankaraya . . . Sevindik, kendisini tebrik ettik ve karşılık aldık.

Daha zaman geçti. Kıymetli dost-
(Devamı 15 inci sahifede)

Osmanlı tarihinde ilk inkılâp hareketi

III

Tereddi ve tefessüh itibariyle Yeniçeri Ocağından pek aşağı kal-
mıyan İlmîye sınıfına (Genç Os-
man)ın vurduğu ilk darbe Şeyh-
ül-İslâm'ı âlelâde bir müfti vazi-
yetine indirip onun bütün salâhi-
yetlerini (Hoca Ömer efendi) ye-
vermesiyle başlamıştır: (Fatih) in
"Kanunname-i Âl-i Osman," ina
göre Şeyh-ül-İslâm «Reis-ül-ule-
mâ» dır ve «Muallim-i Sultan» da
ondan sonra gelen «Serdâr-ı Ule-
mâ» vaziyetindedir (1); (Genç Os-
man) bu esası kaldırıp Hoca'nın
"Müfti üzerine takaddümünü," em-
rettikten başka, bütün salâhiyet-
lerini nez'edüp yalnız dinî bir me-
mur halin e getirdiği «Es'ad Efen-
diyi umûr-ı ulemâya müdâhalede
men' ve ol umûr Muallim-i Sulta-
nî Ömer Efendiye tevîz buyuru-
lup Şeyh-ül-İslâm fetvâ imza it-
mekten başka bir şeye karışmaz
oldu» (2). Solakzâde bu vaziyeti
şöyle anlatır (3):

"Müfti olan Es'ad Efendiye da-
hi münkesir-ül-khâtur olup beyn-
el-ekâbiri ve-s-sağâir hocaları olan
Ömer Efendi Khâcelik nâmı ile
meşhûr-ı cihan olup Müfti üzerine
takdimini ferman ve cümle ulemâ
silsilesini ve sair din-ü-devlet umû-
runu ana tevîz ile müşârün-bil-
benân olup Khâce cem'i umûra
pençe saldı,,

(İkinci Osman) şahsen dindar
olduğu halde dinin devlete müdâ-
halesi aleyhinde idi: Hattâ Haccâ
gitmek bahanesiyle Anadolu'ya
gececeği zaman Şeyh-ül-İslâm'ın
buna mâni olmak için gönderdiği
fetvâyı yırtıp attığı muhtelif Os-
manlı menbâlarından başka Le-
histan'daki Karayim müellifinin

Yazan :

İsmail Hami DANIŞMEND

İbrânî kasidesine bile geçmişti (4);
(Genç Osman)ın bu hareketi, Os-
manlı tarihinde dinî devlet işle-
rine müdahalesine karşı ilk isyan
hareketiydi! Zaten İlmîye nüfu-
zunu büsbütün kırmak için "*Ta-
rik-i İlmîye ricâlinin arpalıklarının
ref' eylediğine mebnî her taraftan
mazhar-ı düşünâm-u nefret,*" olmuş-
tu (5). Hattâ isyan patladıktan
sonra bile ulemâ zümresini tıpkı
Yeniçeri Ocağı gibi imhâ etmekle
tehdid etmekten çekinmedi. (Pe-
çevi) bu vaziyeti şöyle anlatır (6):
"Ulemâ ve meşâyikh ve sâdât
dahî huzûr-ı Pâdişahiye cem'oldu-
lar. Saâdetlü Pâdişah: (bu eşkiyâyı
idlâl itmek ve bu fitneyi ayağa
kaldırmak sizin başınız altındadır;
anlara ideceğim size iderim!) deyü
haylı takhvil itti».

Ecnebi müverihlerinin de
söyledikleri gibi, Osmanlı İmpara-
torluğunun eski şanlı günlerini
ihyâ edebilecek bir iktidara malik
olduğu halde tecribesizlik yüzün-
den felâkete uğrıyan (Genç Os-
man) bütün bu "*Bid'ât*"larıyla Ye-
niçeri Ocağı kadar Ulemâ sınıfı-
nın da husumetini kazanmıştı (7).
Tıpkı bir kuş kafesini açar gibi
harem kapılarını açıp babasının
topladığı cariyelerden yüzlercesi-
ni birden evlendirmeye kalkışan
(Genç Osman) Pâdişahların ecnebi
cariyelerle evlenme an'anesini bir-
denbire bozarak mâruf Türk aile-
lerinden iki kızla nikâhlandı: Biri

Vezir (Pertev Paşa)nın bir Sultan-
dan olan kızı, biri de Şeyh-ül-İs-
lâm Es'ad Efendinin kızıydı (8).
Bu Mehmet Es'ad Efendi, Yavuz
Sultan Selim'in meşhur nedimi
(Hasan Can) in oğlu olan "*Tâc-üt-
tevârih*" müellifi Şeyh-ül-İslâm
Hoca Sa'düddin Efendinin oğlu-
dur: Genç Osman'la evlenen kızı-
nın ismi de (Ukayle Hanım)dır (9).
Tabii bu suretle Osmanlı sülalesi
ecnebi kanından ve saray da bir
sefahathane halinden kurtulmuş
olacaktı. Fakat (Kara Çelebizâde)
nin dediği gibi bütün bunlar "*Mes-
lûk-i kadem-i ihtimâm-ı ecdâd-i ki-
râmları olmayan vâdiye sülûk*" sa-
yılarak mubafazakârıhın galey-
nını büsbütün artırıyordu. Lamar-
tine'in de kaydettiği gibi bu galey-
nin bahaneleri içinde o meşrû iz-
divaçların büyük bir te'siri vardı
(10).

(Genç Osman) in en çok göze
batan bid'atlerinden biri de kıya-
fete aitti: (Osman) öldürülüp "*De-
li*" yahut "*Veli*" (Mustafa) yerine
geçince yapılan kıyafet irticâi mu-

(1) "*Tarih Encümeni mecmuası*," sayı 13
ilâvesi, "*Kanunnâme-i Âl-i Osman*" s. 10.

(2) "*Müneccim-başı*" tercemesi c. 3, s. 646.

(3) "*Solakzâde tarihi*," s. 699.

(4) Bégî, İbrânî Kaside, (Danon) neşri,
s. 81.

(5) Mustafa Paşa, "*Netâic-ül-vukuât*," C.
2, 1926 İstanbul tab'ı, S. 46.

(6) "*Peçevi tarihi*," C. 2, S. 382.

(7) Jouannin et Van Gaver, "*Turquie*,"
1848 Paris tab'ı, s. 210-211.

(8) Bakınız: Hammer tercemesi, C. 8,
S. 210 ve 218; Kara-Çelebizâde, S. 545;
Bégî, S. 80.

(9) "*İlmîye Sâlnâmesi*," 1384 İstanbul
tab'ı, S. 437.

(10) A. de Lamartine, "*Histoire de la
Turquie*," 1869 Paris tab'ı, c. 5, S. 329.

(11) C. 2, S. 285.

DÜŞÜNME HÜRRİYETİ

Yazan : H. Vehbi ERALP

hafazakârları memnun etmişti; (Naimâ) bu memnuniyetin sebebi ni şöyle anlatır (11): "Sultan Mustafa Khan câmie çıkup khalk Selâtin-imâziye ziyinde görmekle mesrûr oldular: Zira merhum Sultan Osman hafif libâslar geyüb hafif rakhtlar urur idi; levendâne vaz' üzere idiler». (Nev'i) de (Sultan Mustafa)nın yaptığı kıyafet irticâını şöyle alkışlamaktadır (12)

"Pâdişahımız âbâ ve ecdâdının dârât u âyinin ihyâ eylediler; Sultan Ahmed ve Sultan Mehmed Khan Hazretlerinin zaman-ı şeriflerinde olan cum'a rakhtları Sultan Osman Khan zamanında muattal kalmış idi; yine Padişahımız zamanında tecdid oldu".

(Naimâ)nın bahsettiği "hafif libâslar",ın şekil ve mahiyetleri hakkında fazla tafsilâta tesadüf edilmiyor; yalnız bâzı menbâlarda (Genç Osman)ın son cuma selâm-lığında heybetli görünmek için bilâkis "azim penbelu kabâ," ile çıktığından bahsediliyor (13). Her halde bu mesele de ayrıca tedkik edilmelidir. Aynı zamanda hem orduya, ulemâya, hem saraya ve hanedana, hem de kanunlarla kıyafetlere şamil bu kadar geniş ve cezri teceddüt ve inkılâp projeleri tabii hep (Genç Osman)ın zihninden çıkmış olamaz: Perdenin üstünde her ne kadar teceddüt tarihimizin bu ilk resmî şehidi görülüyorsa da, aynı perdenin arkasında ona bütün bu yenilik fikirlerini telkin eden (Hoca Ömer efendi) vardır.

Her halde eğer (Genç Osman) irticâa mağlup olmayıp da galip gelseydi, Osmanlı tarihi büsbütün başka bir cereyan geçirir ve hattâ Avrupanın uyanış hareketine karşı Osmanlı İmparatorluğu o kadar bigâne kalmamış olurdu.

Bu ilk hareket muvaffak olmadığı için teceddütçülükle muhafazakârlık hem ilim ve fikir, hem siyaset sahalarında daha asırlarca çarpışıp durdu: Türk teceddüt tarihi demek, işte bu üç asırlık çarpışmanın ilk önce muhafazakârlık lehine cereyan ettikten sonra, nihayet teceddütçülüğe doğru inkişaf eden tarihi demektir. (SON)

(12) Nev'i, "Sebeb-i khalâs-ı Sultan Mustafa Khan", (Danon) neşri, 1919 Paris tab'ı, s. 116.

(13) Bakınız: Ferâiyi-zâde Mehmet Said Efendi, "Gülşen-i mârif", 1252 İstanbul tab'ı, cilt I, s. 636 ve Hayrullah efendi, "Tarih-i Devlet-i aliyeye-i Osmaniyeye", cilt 16, 1289, İstanbul tab'ı, s. 32-33.

Düşüncelerimiz bizim en gizli tarafımızı teşkil ederler; bunlar benliğimizin başkalarından en iyi saklayabildiğimiz köşesidir. Hareketlerimiz dışımızda cereyan ederler, ağacın özü ile beslendikten sonra olgunlaşarak daldan düşen meyvalar gibidirler. Hislerimizin bir çoğu vücudumuzda, yüzümüzde, durumumuzda herkesin görebileceği değişiklikler meydana getirir; büyük bir kızgınlığı, şiddetli bir ızdırabı başkalarından gizlemek çok güçtür. Duyguların dışarıya aksetmeyenleri, daha doğrusu en az aksedenleri, fikirle karışarak âdetâ düşünceleşmiş olanlarıdır. Bir insanın hâliinden, duruşundan, yüzünden düşünmekte olduğu anlaşılabilir, neler düşünüdüğünü bilmek kabil değildir.

Buna mukabil, bir fikir yalnız düşünenin zihninde kaldığı, söz, yazı, hareket şeklinde dışarıya aksetmediği, bir kelime ile bir iş görmediği müddetçe yok demektir.

Manevî kıymetler, bu bakımdan, iktisadî kıymetlere benzerler; mubadele sahasına çıkmadıkça bunların hiç bir değeri olmaz. Yazılmamış bir romanın, söylenmemiş bir şiirin varlığı ile yokluğu biridir. Bir fikir tesir ettiği nisbette vardır ve değer kazanır; bu tesir, bir kişiden başlayarak, bir topluluğa, bütün bir insanlığa yayılabilir.

Eğer böyle ise, düşünme hürriyeti, düşüncenin ifade edilmesi hürriyetinden başka bir şey olmak lâzım gelir. Hürriyet kelimesine dışardan müdahale edilmemek gibi bir mânâ verilecek olursa, düşünce, mahiyeti icabı,

zaten hürdür. Ama düşüncenin âdetâ asli olan bu hürriyetinden başkasını tanımamak, onu bir zihnin içinde hapsedmekten, netice itibariyle yok etmekten başka bir şey değildir.

Düşünme hürriyetinden bahsedebilmek için, düşünce var olabilmesi, bir kelime ile fertler arasında düşünce ayrılıkları, çeşitlenmeleri bulunmalıdır. Herkesin aynı düşünceleri taşıdığı yerde, düşünce yoktur ki düşünme hürriyeti olabilsin. İnsanlığın böyle olan zamanları görülmemiş değildir. Fakat medeniyet tarihi tetkik edilsin; görülecektir ki, yeni bir adım atılarak bir ilerleme yapıldığı her devirde, insanlar müsterek inanların düşünceleri hapsedtiği zindanın bir tarafını yıkarak aydınlığa ve güneşe doğru bir gedik açmaya muvaffak olmuşlardır. Toprağa yerleşmekle başlayan çiftçilik ve çobanlık devri, cemiyetlerin gidişinde esash merhalelerden biri sayılır. Fakat bu devir, insanın cemiyetin her hangi bir uzvu olmaktan çıkarak farklılaşmaya ve bunun neticesinde şahsiyet olmağa yöneldiği zamandır. Yeni âletlerin ve çalışma usullerinin bulunması, ferdi kabiliyetlerin meydana çıkarak kendilerini göstermeye imkân bulmaları bu sâyede olmuştur. Yeni çağ ilim ve felsefesinin beşiği sayılan eski Yunan siteleri, hür düşüncenin doğabilmesi şartlarını o zamana kadar görülmemiş bir derecede hazırlamaya muvaffak olan insan toplulukları idi; dinden ve mitolojiden müstakil, akla ve serbest münakaşaya dayanan bir bilim (Devamı arka sahifede)

gi bu şartlar içinde doğmuştur. Orta çağ, mekteplerin din adamlarının idaresi altında kaldığı bir devir sayılabilir. Kilisenin hâkimiyeti devam ettiği müddetçe, ilim ve felsefe hemen hemen oldukları yerde saymışlardır.

Dünyanın döndüğünü söylemenin küfür sayıldığı bir devirde, bir Kopernik'in, bir Galilei'nin yetiştiklerini delil diye ileri sürmek hiç bir şey ispat etmez; asıl bu durumun ne kadar Kopernik'lerin, Galilei'lerin yetişmesine engel olduğunu düşünmelidir. Çünkü onlar devirleri sayesinde değil, devirlerine rağmen yetişmişlerdir. Rönesans kilise hâkimiyetinin düşünme hürriyetine geçirdiği zincirleri kırmak için yapılan çabalarının bir ifadesi sayılabilir.

XIVüncü Louis „Devlet benim” diyecek kadar müstebit bir hükümdardı. Fakat bu sonsuz otoriteye rağmen „Güneş kral”ın devrinde Fransız edebiyatı en yüksek dereceye varmıştı; zira şiirde ve nesirde güzeli çirkinden ayırt etmek selâhiyeti kralda değildi. XIV üncü Louis günün birinde bir kaç mısrağ söylemeyi denemişti; bunları Boileau'ya gösterdi ve fikrini sordu. Şâir: „Sire, diye cevap verdi, majestenez için imkânsız olan bir şey yoktur; kötü mısrağlar söylemek istemişsiniz. muvaffak olmuşsunuz.”

Feuillade dükü, Charleval'in bir manzumesini methede ede bitiremiyordu... Boileau, dük cenaplarının fikrine iştirak etmediğini söylemek cesaretini gösterdi; dük, mazmunenin güzel olduğunu anlatmak için, kralın ve veliahdın karısının kanaatlerini ileri sürdü. Boileau: „Kral şehirler zaptetmekte ustadır, veliahdın karısı da kusursuz bir prensestir; fakat ben onlardan biraz daha iyi şiirden anladığımı sanıyorum” cevabını verdi. Dük hemen krala koştu; şairin sözlerini ona yetiştirdi. XIV üncü Louis: „Oh! dedi, bunu söylemekte Despréaux tama- miyle haklıdır.”

Düşünme hürriyeti, her sahada meydana gelen ilerlemelerin en

Yeni Garp doğuyor

Yeni bir garp, yeni bir medeniyet doğuyor.

Medeniyet tarihlerine şöyle bir göz atarsak görürüz ki her medeniyet yeni bir Garbın doğuşu demektir. Bu Garp bir dünya genişlemesi, bir yeni teknik, bir yeni dünya görüşü ve yeni bir fikir eseridir. Bütün bu yenilikler tarih laboratuvarında eskilerin yaşanması, te-

knüvetli faktörlerinden biri olarak görünüyor; yeniye, daha iyiye, daha doğruya ve daha güzele varmak ancak bu sâyede kabil olabilir.

Düşünme hürriyetinin bazı mahzurları, bazı tehlikeleri bulunabilir; fakat unutmamalıdır ki her aksiyona geçiş, bir takım tehlikeleri göze almak demektir. Bu tehlikelere bakarak düşünme hürriyetinden ürkenler, şu iki noktayı göz önünde bulundurmaldırlar:

1 — Cemiyet var olduğu, canlı olduğu müddetçe, onun kendine mahsus bir disiplini vardır; bu disiplin fertlerin hareketlerinde, duygularında olduğu gibi, düşüncelerinde de kendini gösterir. Bu itibarla düşünme hürriyetinin disiplinsizlik ve anarşi demek olduğunu sanmak yanlıştır.

2 — Düşünce, hele orjinal düşünce, pek o kadar sık görünen bir şey değildir. İnsanlık tarihinde büyük izler bırakmış insanların bile, çok defa yalnız bir tek yeni düşünce ortaya attıkları görülmektedir. Asıl korkulacak şey düşünme hürriyetinin ve bunun neticesinde doğacak olan yeni düşüncenin meydana gelmesi değil, belki de insanların düşünmekten vaz geçerek bir tek fikri, papağan gibi, bir teviye gevelemeleridir.

Nihayet düşünme hürriyetini istemiyenler, bunu zararlı bulanlar, şu noktayı unutmamaldırlar ki, doğru sandıkları bu fikri, yine düşünme hürriyeti sayesinde söyleyebilmektedirler. Düşünme hürriyetini inkâr etmek, farkında olmadan, onu tasdik etmek demektir.

zalarını vermesi, tezatların çarpışması, yeni kalıplar altında eski ve yenin birleşmesi sayesinde meydana gelir.

Şimdi doğmak üzere olan yeni garpla eski garp arasında hangi büyük çizgiler altında farklar vardır?

Önce şunu bilmek lâzım:

Yeni bir medeniyet, bir garp doğarken ancak onu kavrayabilen ve o garbe vakit kaybetmeden katılan milletler yaşayabilirler. Osmanlı imparatorluğu bundan bir kaç asır evvel doğan garbi kavrayamadığı için şark kalarak çöktü. Şimdi de yeni âlemi anlamayan ve ona mukavemete veya körükörüne mutavaata mecbur kalacak memleketler çökecektir.

Mukavemet ve mutavaat her ikisi de bir memleketi çökertir. Mukavemet etmeden uymak için ise onu kavramak ve anlamak lâzımdır.

Eski medeniyet kendiliğinden olan bir âlemin toparlanması, büyümesi idi. Yeni medeniyet ve yeni garp ise kendiliğinden olmuş ve toparlanmış bu âlem üzerine insanın cemiyet ve insan hesabına te- hakkûm etmesi demektir.

Yâni eskisi kendiliğinden oluyor- du; şimdiki ise insan yaratacak ve istediği gibi idare edecektir. Yalnız bu idare insanları kuklalar haline getiren veya koyun sürüleri gibi bir takım çobanlar tarafından güdülen halde kabul eden görüşlerle taban tabana zıttır. Yeni âlem geniş ve gerçek serbestliğe, demokrasiye insanı kavuşturan; fakat bilgin, seçkin, mütehasıs, iradeli ve temiz elemanlarını iş başına geçirmek suretiyle bir plân içinde cemiyet cemiyet için düzene koyan sıca- cık bir cemiyetçilik, devletçilik dünyası olacaktır.

HAFTA TOPLANTILARI

AĞAOĞLU ARAMIZDA

Bu sefer Küllük kahvesinde buluştuk. Komünist arkadaşım, söylediği veçhile, liberâl telâkkide bir arkadaş getirmişti. Sarışın, yorgun yüzlü, asabî ve biraz müstehzi çehrelî olmasa, kendisini merhum dostum ve üstadım Ağaoğlu sanacaktım. Kendisi ile ilk konuşmaya başladığım zaman hayret içinde kaldım. Çünkü bu liberâl arkadaşın sesi tıpkı merhum Ahmet Ağaoğlu idi. Onun gibi şirin, emniyet verici, zevkle dinlenen bir azerî şivesiyle konuşuyordu. Aynı zamanda tıpkı onun gibi düşünüyor, onun gibi münakaşa yapıyor, zayıf taraflardan yaralayacak usta bir gazeteci münakaşa usulü ile insanı mat etmeğe çalışıyordu. Konuşurken gözlerimi kapıyor, ve sesini işitiyordum. Ben hayatımda bu kadar sesin, mânânın ve kafanın bir başkasına benzeyebileceğini tasavvur edemezdim. Ağaoğlu konuşuyordu. Ne yazık ki heyacanla gözlerimi açınca merhumun yağız, esmer, keskin hatlı, enerjik çehresi yerine yeni dostumun sarışın, yorgun, asabî ve ümitsiz gözükken siması karşıma çıkıyordu.

Hatırlarımız ne kadar hayatımıza bağlı!... Dört buçuk yıl evvel kadar Ağaoğlu ile yüzde yüz' ayrı iki adam olmamızın rağmen, ne kadar çok anlaşırdık. Merhumun son zamanlarda en yakın dostu olmak şerefini kazanmıştım. Haftada bir defa — ne yazık ki hergün değildi - evindeki toplantısına onun sevdiğilerinden mümkün olduğu kadar çok arkadaş toplamağa çalışırdım. O da dört gözle pazartesi gecelerini bekler; meşhur bastonuna dayanıp salonun kapısına kadar gelerek kendine mahsus güler yüzle misafirleri karşılardı. Toplantılarda başlangıçta

mütad olduğu veçhile dereden tepeden konuşulur; günlük mevzular, politikadan, dedikodulardan bahsolunurdu. Asıl herkesi birbirine düşürecek mühim mevzu bu konuşmalar arasında kendiliğinden çıkardı. O zaman yivine oturmuş makine gibi meclis gü-rültü ile çalışmaya başlar; herkes birbirinin sözünü:

— Müsaade ediniz.

— Hayır efendim bu böyle değil.

— Orası doğru ama, bu böyle...

gibi bir başlangıçla keserek üzerine almaya çalışırdı. Ekseriya sekiz on kişi bulunurduk. Hepimizi coşturacak bahis ortaya, âdeta futbol sahasına atılan top gibi fırlardı. Biz de başta bastonu ile Ağaoğlu olduğu halde bu topun etrafında koşmaya çalışan futbolculara benziyorduk. Lâfî birbirimizin ağzından tıpkı futbolcuların bir birinden top alması gibi profesyonel hilelere baş vurarak alırdık. Yukarda işaret ettiğimiz cümlelerle lâf kapma bunun misali idi. Yalnız futbol maçlarında nasıl mahir oyuncuların ayağına top gelince onlardan kapmağa çalışılmazsa bazan lâf, meselâ mütefekkir Şekip Tuncun ağzına düştü mü o zaman onu konuşmağa bırakırdık. Zaten üstadımız ekseriya dinlemeyi, yahut o mecliste dinlenerek düşünmeyi tercih ederdi. Bu fikir musaraasında Ağaoğlu şüphesiz ki takımın kaptanlığını yapardı. Ben ne idim? Arkadaşlar bana, mevzu ortaya atmak ve münakaşa edenleri birbiri ile kaptırtmak hususundaki rolümden dolayı, antrenör gibi bakarlardı. Fakat ben hakikatte sadece önemli maçlarda:

— Yaşa kaleci, varol sol açık, yûha muavin diye bağırın, sonuna kadar heyecan içinde maçı takip eden, yerinde duramayan amatör sporcuya benziyordum.

Hayret!. Garip bir tesadüf bana Ağaoğlunu tekrar kazandırdı. 19 Mayıs günü öğleden evvel mezarında topraklarına ayak basarak kendisini huşu ile ziyaret ettiğimiz merhum Ağaoğlu sesi ile, tavırları ile, fikri ile, dâvası ile karşımdaydı. Yeni dostumu, ebediyen kaybolmuş bir hayatın geri dönüşü gibi hayalin ufuklarında taht kuran ümitler içinde karşıladım. Ve ona çok çetrefil ve uzun olan ismi yerine „Ağaoğlu,, demeye ve kendisinden,, üstat” diye bahsetmeye karar verdim.

Ağaoğlu söze başladı:

— Konuşmalarınızı bana dostum haber verdi. Maalesef (bayılacağı, tıpkı merhum gibi mealesef diyor) ben ilk içtimalarınızda bulunamadım. Fakat dostumdan hülâsasını öğrendim. Siz komünizm, liberalizm, faşizm gibi herkesçe belli olan mesleklerden hiç birisine bağlı olmayıp kendinize mahsus bir görüşe mâlikmişsiniz. Bu görüş icabı olarak ta dünyada insanların ve milletlerin aralarını açan, onları ihtilâflara sürükleyip harplere ve kitallere sevkeden sebeplerin önlenebileceğine, artık dünyada devamlı bir sükûn ve refah devresi yaşanmak mümkün olduğuna inanıyormuşsunuz. Anlaşılan bu mevzuu konuşurken siz harplerin zaruret olduğunu kabul etmekle beraber, bunun insan aklı ile önlenebileceğini, çünkü insanların müsbet ilimlerde, dünya bilgilerinde çok ilerlediklerini iddia ediyormuşsunuz. Halbuki dostum

harpleri bir zaruret olarak telâk- kide devam ettiği için aranızdaki münakaşa dallanmış ve mesele ak- lin hududunu tâyine gelmiş i.

Geçen toplantımızda ne konu- ştuklarımızı bana biraz dostum an- lattı. Kendisi sadık olarak olan biteni nakletti mi, yoksa kendi gö- rüşüne göre mi bunları bana an- lattı, oralarını bilemiyorum. Fakat, görüyorum ki meşgul olduğunuz ve münakaşa ettiğiniz bahisler çok mühimdir. Ben de senelerden beri sizin gibi arkadaşlarla bu bahisleri görüşmek istedim. Bilmem bu gi- bi münakaşalar için bu kahveyi neden seçtiniz? Bunlar sükûnetle bir arada oturularak konuşulacak şeylerdir. Gelecek hafta müsaade ederseniz fakirhaneye teşrif edi- niz. Hem beraberce bir çay içeriz, hem de uzun boylu konuşuruz. Bu toplantıları gece yaparsak bilmem daha doğru değildir? Hangi gün emredersiniz, Perşembeye mu- vahık mı?

Sordum :

— Pazartesi gecesi olmaz mı?
— Benim için mahzur yok ama, neden Perşembeyi istemiyorsunuz? işiniz mi var?

— Hayır ondan değil, merhum dostum ve üstadım Ağaoglu Ah- metle Pazartesileri toplanırdık. Ma- demki sizi onun yerine koyduk. Pazartesi toplanalım!

Ayrıldık.

A. H. B.

GELECEK SAYILARDA :

Mecmuamızda başlıca şu imzaları bulacaksınız :

Prof. Dr. Fuat Başgıl
Prof. Hâmit Nafiz Pamir
Prof. Fahrettin K Gökyay
Prof. M. Şekip Tunç
Prof. Salih Murat Uzdilek
Prof. Neumark
Prof. Ömer Celâl Sarç
Prof. Ömer Lütfi Barkan
Prof. Dr. Refil Suvla
İsmail Habip Sevük
Nurullah Esat Sümer
Şevket Süreyya A' taç
İsmail Hüseyin Tökin

Ve daha bir çok kıymetli imzalar

ANKETİMİZ

Ahlâk bahsinde birleşmek mümkün müdür?

Prof. Fahrettin Kerim Gökay ne diyor ?

Geçen sayılarımızda, ahlâk meselesi hakkında düşünürlerimizin fikirlerini bir araya toplayacak bir anket açtığımızı bildirmiştik.

Değerli üstadlarımızın anketimize verdikleri cevapların neşrine devam ediyoruz. Suallerimiz şunlardır :

I — Yeni bir barış dünyasının insanlar ve milletler arasındaki ayrılıkları ve düşmanlıkları azaltacak ve tasfiyeye çalışacak bir ahlâk temeline oturması za- ruretinin inandırıcı mıdır? Yoksa böyle bir şey olamayacağına, cemiyetin madde temelinden ayrılamayacağına, her şeyin esasının menfaat olacağına mı kanisiniz?

II — Ahlâkın kaynağı tabiat yahut insan mıdır, yoksa cemiyet midir? İn- sanların birbirlerini sevecek yardım etmeleri kendi tabiat yapılarından mı gelir, yoksa cemiyet halinde yaşamayı düşünmekten mi?

III — Ahlâkın menşei cemiyet kabul edince her ahlâki hareketin cemiyet üzerine az veya çok tesir yapmış olması lâzımdır. İnsanın biyoloji ve fizyolo- jisine taallük eden hareketlerin (cemiyet üzerinde tesir icra etmediği ve ferdi kaldığı müdetçe) ahlâk sınırından çıkarılan adabi muaşeret usulleri ve terbiye çerçevesine sokulmasına taraftar mısınız?

IV — Ahlâki dinden ayırıp müsbet bilgiye ve akla dayamak mı, yoksa din ile ilim ve ahlâki yeni şartlar altında birleştirmek mi mümkündür? Ve bunlardan hangisine taraftarsınız?

B. D.

Değerli Profesör Fahrettin Kerim Gökay anketimize şu cevabı vermiştir :

1 — Hiç şüphesiz inanıyorum. Fakat ruhum şüphe ile dolu. Çün- kü geçen harpten sonra da böyle bir inanma gafletine düşmüştüm. İnsanlığın ilk çağlardan itibaren tekâmüle doğru gitmesi ve en son devrin yüksek solidarite çağı ol- ması lâzım idi. Fakat ne yazık ki bu harp beşeriyetin musibetlerden ders almadığını gösteriyor. Kötü bencilik vicdanı, (atavik) ihtiras korkunç bir şekilde insanlığın yarat- tığı en seçkin medeniyet eserlerini bile yakıp yıktı.

Ütilitarizm, eski Yunan sofistle- rinden beri insanlığı zaman, zaman sarmıştır. Bu, bir hakikattir. Fakat gönlümüzün istediği, maddenin kıy- metini vermekle beraber, insanlar arasında kolektif diğergâmlık ve karşılıklı anlaşma ruhunun hâkim olmasıdır. Maddeye kıymet vermi- yerek tamamen spiritüel bir ruh ya- ratmağa imkân yoktur. Fakat mad- de ile, maddecilikle, diğergâmlık bir ahenk içerisinde te'lif edil-

memelidir." Kendine yapılmasını istemediğini şeyi başkasına yapma ; yapılmasını istediğini de yap!,,

2 — Hepsi. Evvela insanız. İn- san ruh ve beden yapısının esiri- dir. Bundan kurtulamaz. Fakat sos- yal ameller ve tabiat insan hamu- runu istediği gibi yoğuran iki us- tadır. Bu kuvvetler birbirleri ile anlaşmalıdırlar.

3 — Yukarıda verdiğim cevapta bu ahehgi işaret etmiştim. Fakat bilmek lâzımdır ki insanın eseri ve bu eserin cemiyet üzerinde tesiri ve bunlar arasındaki münasebeti idare için yine insan zekâsının ya- rattığı kanunlara ihtiyaç vardır. Bu kanunların hiç şüphesiz sosyal ihti- yaçlara uygun olması lâzımdır.

4 — Din işi ayrı, dünya işi ayrı iş. Dinlerin de gayesi daima iyiye ve güzele teşvik; fizyoloji ve sos- yoloji kanunlarının da hedefi aynı iyilik ve güzelliiktir: bütün yollar Romaya çıkar.

Bir Yurd Gezisi

DOMANIÇ DAĞLARININ YOLCUSU

(Geçen sayıdan)

Gözlerinde, yüzlerinde dünyanın lehinde, aleyhinde hiç bir manâ okunmuyor.

Bu uzun yolda, hem bana karşı arayıcı, şüpheli, soğuk bakışlardan kurtulmak; hem benim de kendilerinden başka, yabancı bir insan olmadığımı, onların yurtdaşı, kardeşi olduğumu anlatmak için onlarla konuşmak istedim. Yanımda, annesinin kucagında oturan küçük kız çocuğunu sevmeye başladım, ona küçük şeyler sordum.

Kadınlar birer birer söze karıştılar. Böylece ilk soğukluk eridi, nihayet bana nereden geldiğimi, nereye gittiğimi sormak fırsatını bulmuşlardı.

Arabanın gürültüsü içinde onlara hikâyemi anlatmak gücü. Memleketi görmek için bir gezinti yapıyorum, dedim. Bir ses:

— Burada ne göreceksin, a kızım, dedi, burada görececek ne var ki?

Başka bir ses:

Sen buraları beğenmezsin, kim bilir, ne güzel yerler görmüşsündür. Nereden geliyorsun, İstanbuldan mı?

Bundan sonra yolcuların hepsi ile konuşmağa başladık. Yanımda oturan çocuğun annesi, siyah yeldirmeli, başörtülü taze, hiç sormadan bir kaç dakika içinde bana bütün hususî hayatını anlattı. İnegölden altı saat içerde bir köydendi. Bursaya, iki yıldan beri hapse girmiş olan kocasını görmeğe gitmiş, dönüyordu. İki yaşındaki kız çocuğunu yalnız başına büyütmeğe uğraşıyor; kadının derdi

Yazan :

Şükûfe NİHAL

çok. İçini çekerek:

— Çok güç, çok güç! diyordu. Tarlalarımıza bakamıyorum, başka kimsem de yok, çocuğum küçük, ikide bir hastalanır, ne yapacağımı bilemem. Ne yaparsın, babası bir suç işledi, şeytana uydu, ama günahı ben çekiyorum.

Tazecik, kurulmuş makine gibi. Aynı kelimelerle aynı şikâyetleri durmadan tekrarlıyor ve bir nakarat gibi sonunda:

— Çok güç, çok güç! diyordu.

Soför, makinenin gürültüsünü bastırmağa uğraşan bir sesle, yanındaki orta yaşlı, gözlüklü baya yeni mahsul üzerine bir şeyler söylüyor, ona: "Müdür bey" diye hitap ediyordu. Sol yanımdaki genç tayyare subayı, bu konuşmayı dinlemek için başını sağa çevirip uzatırken, çekingen gözlerle, kendi ikliminden birine rastlamış gibi, ara sıra bana bakıyor. Her taraf baştan başa ekili. Bütün bu güzelliklerin arasında sürü ve çoban...

İnegöle üç saatte gidilir. Yarı yolda (aksu) ya varılır. (Aksu) ne güzel isim. İnsanın hâyâlinde bir masal âlemi canlanıyor. Söğütlerle çevrilmiş, beyaz köpüklü bir dere. Kenarında al yanaklı, mor şalvarlı, oyalı baş örtüler ile su dolduran köy kızları. Ekin tarlalarının, harman yığınlarının ötesinde, gelincik,

papatya tarlaları içinde birer katlı köy evleri... Köye en yakın tepenin eteğinden, (Aksu) yun şırtısına uygun, büyüyen bir ses, bir türkü...

Yanımdaki çocuklu kadın benim içine daldığım dünyânın farkında değil; durmadan, yüzüme bakmadan halâ kurulmuş gibi söylüyor:

— Kocamın çıkmasına daha bir buçuk yıl var... Ben, tek başıma na yapacağım, tarlalara bakamıyorum, ekinleri toplayamıyorum, çocuğum hastalanıyor: Çok güç, çok güç. Kadının derdine üzülüyorum, ama, gözlerim hâlâ hayal peşinde, yâni yolda, (Aksu)'ya varacağız, kimbilir, ne güzel yer. Güzel de olmasa ne çıkar? Vatânın her bucağı bana heyecan veriyor.

Her köşesinde bir şiir, bir iztirap, bir güzellik ve asillik bulabiliyorum.

Bu yerler, bu insanlar için kalbimde derin sevgiler var...

Bunu bilseler, onlar da belki beni severlerdi. Yaban diye öyle uzak — uzak bakmazlardı.

Uzaklarda, bir yokuş başında bir ağacın ardından ince, beyaz, bir minare görüldü:

— Aksu!

Yeşil dönemeçli tepeler arasında minâre her an bize başka bir dekor içinde görünüyor, yaklaşıyor.

Döne-döne Aksu'ya doğru gidiyoruz. Artık motörün gürültüsünü de duymuyorum, hafif esen rüzgâr, başımda ince bir tüy gibi.

İnegöl, Aksu'dan bir buçuk saat ötede. Sonra (Domaniç dağları).. Bir yıldır ateşini ruhumda sakladığım kahraman köylü kadınının,

sevdiği, izdirap, çektiği yerler.

Onun mezarı başında geçireceğim hüşû dakikaları... Oradakilere birden bire sordum:

— Domaniç İnegöl'den çok uzak mı?

Sesler hep birden yükseldi:

— Uza... k çok uzak. En az on saat!

— Ne ile gidilir?

— Yaya, arabayla, atla.

— Hangisi daha kısa sürer?

— Hepsi birdir, yol taşlıktır, çıkmak güçtür. Şoför başını biraz çevirerek söze karıştı:

— Beş altı saatte gidebilirsiniz, ama, şöyle bir yüz lirayı cepten, çıkarırsınız, iyi bir araba bulunabilir...

Müdür bey dedikleri gözlüklü zât, arkası dönük, lâkırdıya karışmıyor. Genç tayyare subayı, Domaniç'te ne işim olabileceğini merak eder gibi, yine yan gözle bana bakıyor, ihtiyar bir kadın titrek, kuru sesiyle soruyordu:

— Ne yapacaksınız Domaniç'te bayan hanım?

— Oraları çok güzelmiş. Havası iyi imiş; gezmek, görmek istiyorum. Biraz da hastayım da doktorlar: „Gez, yürü, açılırsın!“, dediler.

— Eh Allah dertlerinden kurtarın ama, zordur zor kızım. Oraya kolay çıkılmaz. dağlıktır derler. Erkekler bile güç çıkar.

Nedense, bir iş yapıyor gibi görünmekten çekinerek, mevzuumdan, beni bu yollara düşüren dertten bir türlü söz açmak istemedim. Kimbilir belki aralarında bilen de vardı ama, istediğimi İnegöl'de bulacağıma pek inanmıştım. (Aksu)'ya girdik. Kaptı kaçtı bir kasap dükkânile bir cami arasında ve bir tulumba önünde durdu. Kasap dükkânının parmaklığında kurutulmuş tüysüz bir kuzu derisi asılı; yandaki kahvenin önünde, tahta tulumbaya karşı oturmuş çay içenler. Bir dükkânda pörsümüş kiraz ve erikler. Sol taraftaki caminin önünde küçük bir oda kadar büyük güvercin kafesi... Araba durunca erkekler birer-birer indiler, Kendilerine dükkânın önünde çay, kahve

ismarladılar. Ben de bir çay ismarladım.

İçerken şoföre sordum:

— Müdür bey dediğin ne müdürdür?

— İnegöl reji müdürüdür, bayan.

Oh, bu çay ne güzel, bu uzun sarıntıdan sonra, öyle bir dinlendirici tesir yaptı ki.. açlığımı bile unuttum.

Sabahleyin Çelik Palasta, geç kalırım korkusuyla, bir şey yemek değil, çayı bile yarıda bırakmıştım. Kahveci, çay için verdiğim yirmi beş kuruşun üstünü kendine bırakmak istedim se de kabul etmedi; yedi buçuk kuruş alarak gerisini bana verdi. Ne tok gözlü insanlar! Türk köylüsünü her vakit böyle gördüm. Almaz, hep vermek ister yemez, her zaman yedirmek ve karşılık hiç bir şey almamak ister.

Bir saatlik bir yoldan sonra kaptı kaçtı bir kaç çadırlı bir küçük binaya giden yolun kenarında durdu. Burada genç subay küçük bavulunu aldı; şoför ve müdürle selâmlaştı; kendisini karşılamaya gelen erler elinden bavulunu alırken, bizim araba yine yola koyuldu, az sonra kasabaya girdik.

İnegöl herkesin bildiği yakın Anadolulı kasabalarından biri. Araba bir sıra dükkân önünde durdu. Müşteriler eşyalarını alıp birer birer inip dağıldılar. Şoför benim de bavulumu indirdi, kaldırımın kenarına bırakıverdi. Bir dakika bu yabancı yerde ne yapacağımı, nereye gideceğimi düşündüm, ve şoföre sordum:

— Burada otel bulunmaz mı?

— Otel vardır, bayan; Bursa oteli güzeldir. Şu hamala bavulu verin, isterseniz bir arabaya da binersiniz, sizi götürür.

— Ya kaymakamlık dairesi nerededir?

— Tâ şu karşıki bina. Şu meydanın üstündeki daire.

Otelden önce karşıdaki binada Kaymakamı görmek daha iyi olur, dedim. Hamalla beraber yürüdük. Yüksekçe bir yere kurulmuş üç katlı, geniş, yatkın, beyaz kaymakamlık dairesinin yan tarafındaki merdivenden çıktım. Bir polis:

— Kimi aradınız, bayan?

— Bay kaymakamla görüşmek istiyorum.

Çantamdan bir kart çıkarıp polise verdim. Sonra kapının iç tarafında bir köşeye çekilerek, yollarda toz içinde kalan yüzümü, ellerimi sildim, üstümü silkeledim. Polis hemen karşısında göründü:

— Yukarı teşrifinizi rica ediyorlar.

Bavulumu bir odaya aldılar. Uzun taş koridoru geçtik. Bir merdivenle üst kata çıktım. Kaymakam bay Remzi masanın başında beni büyük bir nezaketle karşıladı. Rahat bir koltukta yer gösterdi. Çay, kahve veya soğuk bir şey ikram etmek istedi. Ben bir an evvel kendisine yolculuğumun sebebini anlatmak için sabırsızlanıyordum.

O sırada kapı açıldı, bir ihtiyar köylüyü Kaymakam bir işaretle geri çevirmek istedi:

— Biraz sonra:

Ben köşedeki koltukta hâlâ şakaklarımdan inen tuzlu terleri kolonyalı mendilimle kurutmağa çalışırken, kaymakama:

— Bekletmeseniz, diye rica ettim. Zaten biz biraz uzunca görüşeceğiz.

Bay Remzi başını çevirdi, kapının aralığından yarı gövdesi ve başı görünen köylüyü içeriye çağırды, görüştüler. Ben de o aralık biraz dinlendim.

Çatık, çetin yüzlü fakat sevimli bir Anadolu çocuğu olan; dili hafifçe yurdun bilmem hangi köşesinin lehcisine çalan kaymakam, nazik, inanan, inandırıcı tavurları ile bana döndü:

— Bursa valisi bay Fazlı Güleç, seyahatınızı bana haber verdi. Arzunuzu yerine getirmeye elimizden geldiği kadar çalışalım; dedi.

Teşekkür ettim. Mesele çok kolay ve çok güç, dedim. Ve bir yıldan beri kafamda, ruhumda taşıyarak öz çocuğum gibi benimsediğim mevzumun büyüklüğünü, çetinliğini bir kere daha düşündüm.

(Devamı var)

Soygunculuk karşısında iktisatçılarımız

— Azizim, şu ihtikârdan el'aman! Her gün eşya, ateş pahasına çıkıyor. Kimsenin bu işe aldıracağı yok!

— Ne yapılısın istiyorsun?

— Ne mi yapılmak? Bir kaç tanesini assınlar; bir çoğunu sürsünler; bak ortada bir şey kalır mı?. Bir şey istemem; bana büyük iktidar versinler, on beş günde her şeyi düzeltmezsem ne isterlerse yapınlar; hatta beni assınlar!

— Ne yapardın, meselâ?

— Evvelâ fiyatları tesbit ederdim. Bütün Avrupa memleketlerinde bir fiyat tesbiti işi vardır. Fiyatı tâyin edilmiş olan eşyayı onun üstünde bir fiyatla satmak kimin haddi? Bizde ise iş öyle mi? Dün beşe olanı bu gün ona alıyoruz. v.s.

Dert belli, devâ da belli. Niye yapılmıyor? Daha şiddetli tedbirler almak, daha hususî mahkemeler kurmak lâzımsa onu da yapalım; fakat bu ihtikârın, bu soygunculüğün köküne kibrit suyu dökelim.

Acaba vaziyet böyle mi?

Bize göre hayır! Ne dert o kadar belli, ne de devâ diye ortaya atılan şeyler o kadar tesirli. 1939 senesinin ortasında dünya harbi patlak verdi; aradan bu kadar sene geçti; hâlâ aramızda, ihtikârın soygunculüğün tarifi, tavsifi veya izahı yapılmaktadır. Fiyatları, muhtekirlerin yükselttiği, eğer ihtikâr yapanlara gözdağı verilirse bu işlerin hâl edilmiş olacağı bir umumî kanaat halinde yaşıyor. Bir takım tedbirler alarak, mal topluyarak, el ve söz birliği ederek, hile yoluna giderek, hakikata uymıyan şâyialar yayarak, kısası bir kast ve tertip eseri olarak fiyat yükseltenleri, yalnız harp zamanlarında

Yazan:

CELÂL TEPKİ

değil, sulh ve sükûn zamanlarında da her memleket kanunları takip etmelidir. Fakat bu gibiler dışında piyasada fiyatları yükseltenlerin mu tavassıtlar ve tacirler olduğunu kabul etmek, zelzeleyi onu kayıt etmeğe memur olan rasathane müdürünün ihmaline atfetmek gibi bir şeydir. Tacir fiyat yükseltmez; fakat yükselmiş olan fiyattan istifade eder. Bu suretle müstehlake ait olması icap eden fiyat farklarını kendi kesesine atar. İstihlâk sahasından fiyat yükselişi sebebi ile kısaltmalara imkân verir; bu bakımdan da mal mevcudu ile istihlâk ihtiyacı arasında bir ayarılma yapan.

İhtikârla ve soygunculukla mücadele ederken fiyatı yükselten amilleri anlamak, kavramak ve bu işte ortadaki mutavassıtların rollerini hesap etmek sureti ile işe başlamalıyız. Yoksa kabahatli olan dururken onu bir tarafa bırakarak ve hatta onunla birleşerek bir takım zavallıların üzerine yüklenmek doğru olmaz. Bu bakımdan mesele bir kanun mevzuu olmaktan ziyade bir iktisat işidir, ve kanun adamlarından evvel ilim adamları tarafından incelemek icap eder.

İlim adamlarımız, düşünürlerimiz ya piyasa işlerine ya pek merak etmiyorlar, veyahut ta bu meselelerde Avrupada klâsik iktisatçıların tetkikinden sonra karanlık noktada kalmamış olduğunu sanıyorlar. Onun için bizim iktisatçılarımız cemiyetimizdeki şartları, piyasa ve fiyat mekanizmasını idare eden

kuvetleri, çeşitli hâdiseler arasındaki münasebetleri, kısası bizde ne oluyor ve ne olabilir asla düşünmeğe, incelemeğe lüzum görmezler. Onlara bu fiyatlar neden yükseliyor dersiniz, bu kadar malûm olan bir şeyi bilmediğinize atfedeceğiniz bir mânâlı tebessümle size meselâ şu cevabı verirler:

— Arz ve talep.. Malûm ya, bunlar artık belli olan şeylerdir, falân ve filân.

Zannediyoruz ki Avrupa ve Amerikadaki klâsik iktisat kitaplarına geçmiş olan hakikatlar dışında bir şey olamaz, cereyan edemez. Onun için —hayatının en heyecanlı ve uzun senelerini mikroskopun başında bir hastalık mikrobunun hayatını tetkik ile geçiren bir âlim gibi — piyasanın içinde, fiyat hareketlerinin zigzakları arasında geceli ve gündüzlü uğraşan âlim ve araştırmacı tipine aramızda hiç bir suretle rastlayamayız. Harıl harıl uğraşmalı, fiyatın her temevvücü dikkat ve sihatla kayıt edilmeli, bunlar karşılaştırılarak tesirler ve aksi tesirler gözönüne alınarak bir takım neticeler çıkarılmalı değil mi? Ne hacet, efendim, neden böyle ağır işe girişeceğiz? Onlar nasıl isterse öyle cereyan etsinler; biz sadece dudak bükeriz; ara sıra baş sallarız; çok defa yapılanları beğenmiyerek uluorta tenkit ederiz. İşte o kadar.. Yoksa oturalım, çalışalım da bütün dünyayı altüst eden büyük hâdiselerin içinde Türkiyede fiyat mekanizmasını inceden inceye tetkik edelim? Böyle bir şeyi yapmak şöyle dursun, bunun lüzumuna bile âlimlerimiz inanmış gözükmezler.

Mesele önceden böyle kavranın-

(Sonu 19 inci sahifede)

SANAYİ DAVAMIZ

Sanayi davamızın ana meselesi

Yazan: Prof. R. H.

Türkiyenin sanayileşme davası, bir ucu garpta bundan bir buçuk asır evvel doğmuş sanayi inkilâbına ve dünya emperyalizmine, diğer ucu da kendi şartlarımıza ve tarihimize bağlı büyük bir davadır. Bu meseleyi tetkik etmek için bazı esaslara dayanmak zarureti vardır. Ben bu yazımda bu esasların ne olabileceği hakkındaki fikirlerin bir şemasını vermek istedim.

Bu suretle tetkikte bulunacak olanlara da üzerinde işlenecek bir şema vermiş oluyoruz;

1. Sanayileşmemizin tarihi

Türkiyenin sanayileşmesi hareketinin kısa tarihi şöyledir:

Bu gün Sümer Bank'ın işlettiği fabrikalar içinde Hereke fabrikasının tarihi 1845, Defterdar fabrikasının tarihi ise 1848 dir. Bu fabrikaları Türkiye'nin bu gün yaşayan ilk sanayileşme hareketi olarak kabul edersek bu hareketin aşağı yukarı bundan 100 sene kadar evvel başladığı anlaşılabilir olur.

Bu suretle memleketimizin Avrupadaki sanayi inkilâbından sanıldığı kadar geç haberdar olmamış olduğu anlaşılıyor. Çünkü bu tarihler İngilterenin sanayi hareketine başlamasından ancak otuz kırk sene sonradır.

Başlangıç tespitinde şu noktalar göz önüne alınarak tetkik yapılmalıdır:

1— Bu fabrikalardan eski başka fabrikalar var mıdır ve nelerdir?

2— Bu fabrikalar bir atelye halinde mi kurulmuşlar ve bunların seyri ne oldu?

3— Türkiyede ilk sanayi devlet eli ile kurulmuş anlaşılıyor. Acaba hususî teşebbüsler olmadı mı? Bunlar ecnebi sermayeleri mi idi, yerli-

mi idi? Avrupadaki fabrikaların açtıkları şubeler miydi, yoksa onların rakiplerinin mi?

2 — Sanayileşmemizin seyri:

Türkiyede sanayi hareketinin üç hamle ve devre geçirdiği anlaşılıyor: başlangıç devresi (meşrutiyetten evvel), meşrutiyet devri, cumhuriyet devri.

Her üç devrenin ayrı ayrı tetkiki lâzım gelir. Birinci devre tamamen kapitülasyonların ve Avrupa sanayiinin tesiri altında kaldığımız zamanlardır. Meşrutiyet devri ise bu tesirden kurtulamamış olmakla beraber, millî bir sanayi doğuşuna hasret ve iştihak ifade eden uyanış devridir. Son cumhuriyet devri de Türkiyemizin her türlü imkânlardan istifade ederek ve her türlü kayıtlardan uzak sanayileşmeğe muvaffak olabildiği bir tarih hal-kasını teşkil eder.

3 — Son devrin tetkiki:

Bu üç devir içinde en mühimi son halkadır. Bu zaman içinde Türkiye sanayileşme hareketinde şu sebepleri tesiri altında muvaffak oldu:

1— Kapitülasyonların kalkması ve şartsız kayıtsız gümrük istiklâlimiz;

2 — Avrupa memleketlerinde sanayi buhranı dolayısı ile her sahadan en müsait ve ucuz şartlarla makine ve mütahassis bulmak imkânı;

3 — Devletçiliğin sanayie tatbiki dolayısı ile büyük sermaye ve kredi bulmak kolaylığı.

Bu mevzuda başlıca şu noktalar incelenmelidir:

a) Cumhuriyet sanayii Türkiyenin mühim sanayi istihlâtinin yüzde kaçını teşkil ediyor?

b) Bu sanayide devletin ve hususî sermaye sahiplerinin hissesi ne kadardır?

c) Bu devirde Türkiye gibi sanayiden mahrum geri memleketlerde, meselâ Yunanistan, Suriye, Mısır, Hindistan gibi memleketlerde yaratılmış sanayi ile mukayese edilirse bizim yaptıklarımız büyük bir hamle sayılır mı? Yoksa harp sonu dünyasının doğurduğu bu sanayileşme hadisesi bizim gibi memleketler için normal bir şey midir?

4 — Sanayileşmenin doğurduğu meseleler:

a) Türkiyede hayat pahalılığı doğurmak itibarı ile sanayi yapıldığı fena tesiri karşılayacak tedbirler nelerdir ve bunların alınıp alınmadığının tetkiki,

b) Sanayileşmenin ve Gümrük himayelerinin doğurduğu fiyat tesirlerinin tetkiki;

c) Sanayiimizin maliyet fiyatları neden yüksektir? Bunun indirilmesi çareleri nelerdir?

d) Devlet sanayiinin idaresi usullerindeki noksanlıklar, iktisadî devlet işletmelerindeki bürokrasinin ve selâhiyetsizliklerin tenkiti ve tetkiki;

e) Devlet sanayi işletmelerinin mümkün olduğu kadar ihtisas gruplarına ayrılması, işletmelerde ademi merkezîyet usulü, iş elemanlarının idareye iştirak etmeleri davası;

f) Umumiyetle sanayi plânı;

g) Sanayi ham maddesi meselesi;

h) Pazar, kredi ve satış işleri;

5. Sanayi ve sosyal hayatımız:

Bu mevzua çok mühim meseleler girebilir:

a) İşçi meselesi; bunların hayatı, istikbâli ve kıyası büyük çapta dünya meselesi hâlinde olan işçi ve emekçi davasının bizdeki şekli ve yarına hazırlık;

b) Sanayi istediği elemanın yetiştirilmesi; umumiyetle tahsil ve terbiye siyasetimiz;

c) Sanayi ortaya attığı plân davası, banun yolları;

d) Harp sonu devresine hazırlık; dünya meseleleri karşısında Türkiyenin sanayileşme davasında ilerleme mi, gerileme mi olacaktır?

Ve bunların hududu ve mahiyeti nedir?

İşte sanayi davamızda mühim gördüğümüz meselelerdsn başhcaları....

ARAMIZDA

um İstanbula gelmiş, diye duyduk, hemen bize telefon edecek sandım, bekledim, bekledim. Ama tabii burada çok yapacak işleri vardı, bize uğramağa, telefon etmeğe zaman bulamazdı.

Başka bir gelişinde, zaman bulup beni arıyamadığı için pek üzüldüğünü söylediler. Bu da bir şeydir. Doğrusu bu kadar olsun hatırlayışa memnun oldum, ama daha sonraları bu haberi de getiren olmadı.

Bir gün, bu eski dosta ne oldu? diye soracak oldum. Onu tanıyanlar, sık sık görebilenler yine haber verdiler:

Artık o, şiirlerini başka yerlerde, kendi büyük mevkiine yarayacak parlak sosyetelerde okuyor.

**

Hepsini sayarsam çok uzun sürer, sayfalar almaz. Yalnız gözlerimin önüne gelen bu kayıp dostlardan bir tanesini söylemeden geçemeyeceğim:

Evet, bir dost vardı, bir dost ve bir arkadaş. Yüksek tahsil sıralarında tanışmıştık. Sonraları, işlerin icabı, pek sık görüşemedikse de yine birbirimize yakın oturduğumuz zamanlar gidip geldik. Mektep arkadaşısı olmak bakımından ne olsa arada bir samimiyet havası kalmıştı. Geceleri, bazı geç vakitlere kadar oturur, her şeyden görüşürdük. Memleketten, cemiyetten, çocuktan, mektepten. Her şey üzerine fikir yürütür, dertleşirdik.

Zaman geçti, bu dostumuz da daha büyük mevkilere geçti, çok sevindik, ama, tabii kendisinden, liyakatımız olmayan bir lütüf beklemek aklımızdan geçmedi.

Dostumuz pek nazikti. Gördüğü yerlerde iltifat eder, bazıları gibi bize, mevkii karşısında resmî selâm almamız vazifesini hatırlatmazdı.

Gel zaman, git zaman, işlerimizde bazı aksilikler oldu. Bazı bedmâyelerin eline düştük. Tıynetimiz icabı susamadık, baş eğemedik; ortada iftiralar, yanlar, düzenler vardı. Olmuş gibi gösterilen olmayanları ispata kalktık. Sesimiz biraz gür ve hür çıktı. Ruhumuzun acı acı isyanı vardı. Ona uyararak haksızlığa, çirkin-

YAZILAR ARASINDA

Osmanlı devrinde Anadolunun nüfusu ne kadarmış ?

R. BERK

Frenkler, yazılarda yapılan büyük hatalara "İnci" ismi verirler. Değerli tarihçi ve âlimimiz İsmail Hâmi Danişmend, vaktiyle çıkardığı "Türklük" mecmuasında Frenk muharrirlerinin ve âlimlerinin Türkiye hakkındaki yazılarından bazılarında rastladığı incilerden gerdanlıklar yapılabileceğini ortaya koymuştu. Biz de ara sıra sü-tunlarımızda ilim adamlarımızın, yazarlarımızın yazılarında gözümüze çarpan bazı incilerden bahsedeceğiz.

Ankarada Türk Coğrafya Cemiyeti'nin çıkardığı *Türk Coğrafya Dergisi*'nin birinci sayısında Prof. Dr. Hamit Sadi Selen'in bir makalesi önümüzde. Makalenin ismi "Türkiyenin kapalı ekonomi ülkesi olarak incelenmesi"dir. Muharrir şöyle diyor :

"Osmanlı İmparatorluğu zamanında Anadolu oldukça çeşitli ürün yetiştiren ve bir çok bakımdan kendi kendine yeten bir ülke idi. Yiyecek maddeleri çok iyi ve çeşitli, giyim ve dokuma işleri çok ileri idi. *Yalnız nüfus bu günkü mevcudun yarısı kadardı..*"

Kısa olmakta beraber, faydalı ve toplu bir görüşü ihtiva eden

liğe, iğrençliğe haykırdık. Hakikat meydanda, hakikat gün gibi âşikârdı. Fakat bu işlerin başında bulunan eski arkadaşın şimdi kendi mevki arkadaşlarını haksız çıkarmağa hakkı yoktu ya!

Yapılacak bir tek şey vardı, işte o da onu yaptı.

Eski dost, bize ceza verdi !

**

Etrafta kimseleri göremeyip de (dostlara ne oldu?) diye şaşacak ne var?

Dostlar büyüdü, tanınmaz hâle geldi maşallah!... Ş. NİHAL

bu makalede işaretlediğimiz bu fıkrada bize tuhaf gelen bu noktada, hiç bir mehz gösterilmemiş olmasıdır. İnci saydığımız diğer bir nokta da Osmanlı imparatorluğu zamanında Anadolu nüfusunun bugünkü mevcudun yarısı olduğunun kesin olarak ifadesidir. Osmanlı imparatorluğu on dördüncü asırdan 1918 senesine, yani bundan 25 sene evveline kadar sürer. Acaba bu nüfus hangi zamanda şimdikininki yarısı idi ? Bu gün nüfusumuz, resmî bir sayım neticesinde belli olmuştur. Acaba mukayeseyi yaptığımız Osmanlı imparatorluğu zamanındaki nüfus nasıl anlaşılmalıdır ? ve muharrir hangi mehz dayanarak bu hükmü veriyor ?

Osmanlı imparatorluğu zamanında Anadoluda nüfusun şimdikininki yarısı olduğu meselesi, muharririn zannettiği gibi, öyle yüzde yüz bilinen bir nokta değildir. Bunu iddia ederken insan üzerinde çok durmaya, titiz bir dikkatle vesikaları incelemeye, iddiasını tevşik için ortaya çok delil koymaya mecburur. Sonra altı asra yaklaşan bir imparatorluğun bütün devrimince nüfusun aynı kalması nasıl mümkün olur ? Onun için muhtelif zamanlarda muhtelif kaynaklara göre vesika toplanarak Anadoludaki nüfus hareketlerinin mümkün merteye doğruya yakın seyrini takip etmek de icap eder. Âlimlerimize yakışan şey böyle çalışmaktır. Yoksa sanki iki kere iki dört eder şeklinde belli imiş gibi, hiç te malûm olmayan ve hattâ aksi malûm olan bir vak'ayı lâf arasında söyleyip geçivermek sadece inci meydana getirmek olur.

Makale muharririnin metod bakımından hâtâ etmiş olmasını bir tarafa bırakalım; fakat şu Anadolu nüfusu hakkındaki iddialarının vesikalarını acaba öğrenebilir miyiz ?

E D E B İ Y A T V E S A N A T A L E M İ N D E

Yazan: HALİT FAHRİ OZANSOY

Sebil ve güvercinler

1928 de yedi meşaleci şairlerin *Serveti Fünun* da ilk yazılarını neşrettikleri ve Kadıköyünde toplantılar yaptıkları tarihte idi. Ziya Osman'ın ilk şiirlerini o zaman büyük bir istidadın ve çok hisli bir kalbin akisleri olarak selâmlamıştım. Daha o zamanki mısralarında, hafif bir rüzgâr esişi, ince bir gönül titremesi vardı. Sonradan aldığı Saba soy adı, bunun için ona pek yakıştı.

Simdi, senelerden sonra, öz şiire susamışlara, toplu bir halde ilk şiir mecmuasını hediye etti. Öz şiire susamışlara diyorum, çünkü son yıllarda türk şiirinin bazı genç ellerde aldığı istikamet, bizi her şeyden evvel, histen, hayalden, hûlya ve rüyadan evvel, şiirin kendisinden ürktümüştü. Nihayet işte "her şeyden evvel musiki, nin, hokkabazlığa, havaîliğe, bomboş eğlence oyunlarına ve kafiyesizlikle ahenksizliğe düşmeden hakikî şiirin seslerini getiren san'atkârla karşı karşıyayız. "Sebil ve güvercinler," şairini, bunun için seviyor ve kelimeyi dinî mânâsından sıyrarak bunun için takdis ediyorum.

Ziya Osman'ın bu küçük ve zarif cilt içindeki ilk şiirinde bilhassa şu beyit, ruhları kaplayan bugünkü san'at anlayışsızlığı ve gündelik âdi edebiyat önünde yüksek san'atkârın duyduğu ıstırabı ve onun halini anlatacak ne kuvvetli bir imajdır:

En son şarkılarım dağılarak rüzgâra
Beyaz boyunlarını uzattılar taşlara...

Fakat Ziya Osman Saba, şarkılarını rüzgâra bile dağıtsa, bu ilâhî nağmeleri işitecek kulaklar da eksik degildir ve asıl öyleleri, her devirde, öz şiiri asıl şiiri yaşatan-

lardır. Ziya Osman onlara hitap ediyor.

Çocukluk hatıraları, kaybolan ve bir daha gelmeyecek olan sevgi-lerin hayâli, ana, baba, mezarda ebedî uykularını uyuyan bu aziz ruhlar, sonra şefkat, derin, sonsuz bir şefkat... İşte Ziya Osman Sabanın şiirleri, bilhassa bu temlerin, bu motiflerin üzerinde çalışmıştır. Sonra tabiat bütün güzelliği, yeşilliği, tazeliği ve iyiliği ile tabiat. Çünkü Ziya Osman gibi şefkat şairleri için tabiatın fena tarafı, çirkin tarafı yoktur, hayat hep incelik, güzellik ve tatlılıktır. Bazı kimseler, belki de çok kimseler, bu duygulara "şair hayali," diyecekler, fakat ne ziyarı var; değil mi ki, bu duyuş, bu sezış ve görüştür ki maddeden bunalan ruh-lara biraz serinlik, biraz sükûn ve huzur veriyor; o halde bu şiir, bütün öteki şiirlerden, o görümlerden, gösterişlerden, haykırışlardan daha samimî ve daha lüzumludur. Ziya Osman, işte bize, maveradan bu hayırsever tanrılar şiirini getiriyor. Onu bunun için de kutluyorum. Esasen o da bizden, fazla bir şey istemiyor. Gökten istediği ise yalnız şudur:

Sana az daha yakın yaşamak için artık
Rabbim, ben yalnız zeytin ve ekmeği istiyorum

Büyük Abdülhâk Hâmidin bütün ömrünce ruhunu saran ölüm ve ahret muammasını, Ziya Osmandan, için için duymakta ve düşünmektedir. Neyiz, ne olacağız? fakat onu, en ziyade üzen, ölümün kendisi değil, sevdiklerinin o karanlıkta kayboluşudur. Bu hisle, bir hayal âleminde, ahretin kapısından giriyor. Ah! O anda ne saadet! Çünkü ölüm bile, bu şefkat ruhu içinde korkunç bir hakikat olmaktan çıkmıştır. Şair bu coşkunlukla, sevincinden haykırıyor:

Bir el gözlerimdeki perdeyi sıyrarak
Onları bulacağım; ve annem şaşırarak
— Oğlum!.. Ne kadar da büyümüş ben
görmiyeli...

Bu mısraları, itiraf ederim ki, gözlerim yaşarmadan okuyamadım. Çünkü ben de onun gibi pek küçükken annemi kaybetmişim. Şiir, her şeyden evvel, bize, kendi içimizin

derinliklerinden — elemli de olsa sesler ve hatıralar getirmelidir. Bundan ötesi, boş lâkırdıdır.

Ben de, Ziya Osman Saba gibi böyle şiiri seviyorum ve şiiri böyle anlıyorum.

Millî Edebiyatın mânası (şiir)

Nurullah Ataç, çok kerre sivri düşünür, keskin düşünür, zihnimizi şaşırtacak şekilde düşünür. Fakat bazan, öyle güzel düşünür ve nice kimselerin sayfalarla, makalelerle izaha kalkıp ta bir türlü izah edemedikleri her hangi bir hakikatı o kadar belâgatla haykırır ki hani hayran olmamak haksızlık olur. Nasıl ki işte, millî edebiyat bir şeyler tasarlayan, bir şeyler özleyen, fakat bir türlü istediklerini anlatamayanlara, Varlık mecmuasının son nüshasındaki bir ankette en doğru ve en güzel cevabı vermektedir. O satırları aynen buraya alıyorum:

« Bir insanın millî olmaktan çıkmasına hemen hemen imkân yoktur, Bir insan doğduğu, içinde yaşadığı cemiyetin damgasını istese de, istemesede de tanır. Bence bir san'at adamının: « Ben ille kimseye benzemeyeceğim », hani şu Fransızca kelime ile « Orijinal olacağım » demesi, ne kadar lüzumsuz, hattâ budalaca bir hareketi ise, « ille millî olacağım », demesi de o kadar manâsızdır. Millî edebiyat çerçevesinden çıktığımız zaman yine de kendi milletimizin hususiyetlerini gösterebilirsek, belki asıl o zaman gerçekten millî olabiliriz. Corneille, Racine millî olmağa çalışmamışlardı, amma, Fransız Edebiyatında en millî şair belki de onlardır. »

Kapalı münekkidin bu düşünceleri üstünde her halde derin derin düşünmek gerektir. Çünkü tam hakikatı söylüyor, hiç telleyip pullamadan, ballayıp kaymaklamadan, düpedüz, çiğ çiğ ve dos doğru; fakat gönül ister ki, münekkidin yu-

kardaki satırarını, bilhassa, millî edebiyatı Mısır Çarşısı, Askeri Müzenin Yeniçeri kısmı, ve nihayet her hangi köy çeşmesi önündeki şaşkın bakışlı gezginlerin intibaları sananlar okusunlar.

Telif Piyes

Tesadüf mü demeli? karşılıklı atıp tutmaların tepkileri mi? Son günlerde gazete ve mecmualarda telif piyes yoksulluğu san'at âleminin başlıca dedikodularından birini teşkil etti. Reşat Nuri Ulus'ta aktörlerin hep aynı karakterleri devam ettirdiğinden şikâyetle telif arzusunun kırılmasında bunu mühim bir âmil olarak gösterdi. Sonra yine Ulus'un son güzel san'atlar sayfasında Selim Nüzhet Gerçek, Gedik paşa tiyatrosundan ve ilk telif eserlerimizden bahseden bir makalesinde "Ebüzziya Tevfik, Ahmet Mithat, "Vatan yahut Silistre", temsilini müteakip sürülenler menfalarında hep tiyatroya ile meşgul oldukları diye yazdı. Vasfi Rıza Zobu'nun "Perde ve Sahn", de Şehir Tiyatrosunun telif eserlere omuz silmesini tenkid edenleri gazezkarlıkla vasıflandıran acayip bir makaleciği de bu curcunanın çifte tellisini çaldı.

Hakikat ne o dur, ne budur, hakikat şudur ki, Şehir Tiyatrosu idarecileri, icabında en eski repertuarlarından kendilerince kıymetli eserleride oynuyorlar. O halde bu cepheden Vasfi Rıza haklıdır. Çünkü komedi kısmının kapısında haftalardır şu ilân görölüyor: Şehir Tiyatrosunda "Mum Söndü", Demek oluyor ki, müellifler, Gedikpaşa tiyatrosu zamanındaki gibi sürülmemişlerse bile manevî bir zindana atılmışlardır. Mumu sönen tiyatronun zifiri karanlığında da yeni piyes yazılır mı ya?

Yaprak dökümü

Yolda giden iki arkadaştan biri duvardaki Şehir Tiyatrosu ilânını gösterek yanındakine sodru:

— 50 Yaprak dökümü, bu ne demek?

Öteki şu cevabı verdi:

— Anlaşılan bu tiyatronun elli ke-re son bâharını idrak ettiğine...

Yeni roman serileri:

Son zamanlarda roman, bilhassa tercüme roman serileri tavşan sürüleri gibi çoğaldıkça çoğaldı. Gazetelerde ilân ilân üstüne. Hele şu son çeşitleri enfes:

« Beyoğlunda filân matbaada filân isimli roman, basılarak, filân serinin ilk numarası olarak iki lira fiyatla satışa çıkarılmıştır. Bu eser, son derece meraklı olub... v. s.... »

Bu yol şunu gösteriyor: Yakında bir roman kara borsacılığı başlayacak, ve edebiyat işlerinde, yavaş yavaş, yağ ve kösele tecirlerinin eline geçerek. Hanisan'atın hiç bu kadar orta malı olduğu görülmemiştir, kara ve kaba elli ticaret hırsızı, şimdi de, romandan başlayarak edebiyatın boğazını sıkmağa başladı. Allah encamını hayr eyleye!

San'at Eserinin şartı:

Suut Kemâl Yetkin, Ülkü'nün 56 ncı sayısındaki «Edebiyatta kanun» başlık makalesinde şu çok doğru düşünmeyi kaydediyor:

«Neyi anlatırsa anlatsın şiirin veya romanın sekille kaynaşarak değerlendirileceği apaçık bir gerektir. En derin düşünceler, en asil duygular, en büyük davalar gerçek derinliklerini, gerçek büyüklüklerini ancak birer yüksek san'at şekli içinde ifade edilmelerile kazanırlar.»

Bu satırlar, sanatsız yazıların bollaştığı bir zamanda söylendiği için bilhassa mânâlıdır. Yalnız, aziz estetikçinin, biraz da keskin tenkit kalem ile ortaya çıkması ve sağında solunda, uzağında yakınında sütun sütun dizilen san'at dışı yazıları ve hele tatsız ve yavan şiirleri baltalanması temenni edilir. O zaman münekkid, daha müsbet ve hayırlı bir olanda büyük bir iş başarmış sayılabilir.

Halit Fahri Ozansoy

Basıldığı yer:

AHMET İHSAN MATBAASI

Dostlar ne diyor?

Güzel ama, şu çingırağı kedinin boynuna kim takacak?

Bürhan Cahit

Değerli iktisadçımız Ahmed Hamdi Başar dayanamadı. «Yazın Florya trenlerine benziyen mecmua katarına bir vagon da kendisi ekledi. Realist fikirlerle dolu bir haftalık gazete çıkarmağa başladı: — Barış Dünyası.

Arap harflerile olsaydı bunu yarış dünyası gibi okumak daha doğru olurdu. Bu harp dünyasının bir silâh yarışı dünyası olduğuna göre ilk hamlede gözde aldanmazdı. Her ne ise, mütefekkir dostumuz daha evvel birkaç düzine makale ve birkaç cilt kitapla yaydığı fikirleri şimdi harman ederek barış dünyasında fincan fincan karilerine sunmaya başladı.

Onun biraz aşınası olduğumuz esaslı fikirleri şunlardır:

1 — Dünyaya ebedi barış silâhla değil fikirle gelebilir. 2 — İnsanlar birbirlerini kafa kafaya vererek sever ve anırlar. Silâh silâha geierek değil. 3 — Şu veya bu siyasi mezhep (rejim) kurmakla insanlara saadet verilmez. Ferdler bilgilerine, zekâlarına ihtisaslarına göre hayat kurarlar. 4 — Yeni fikir sosyalizm ile nasynalizm arasındaki uçurumu dolduracak bir ilim eseri olmalıdır. 5 — İnsanlar şimdiye kadar tarihin geleneklerine esir olmuşlardır. Bundan sonra fikirlerle tarihe hâkim olacaklar ve bu sa-yede ebedi sükün ve saadete kavuşabileceklerdir 6 — Yeni medeniyetin temeli madde-ten değil ahlâk olmalıdır. Çünkü maddeye tutuşan her fikir felâket getirir.»

Bir bakıma bu fikirler yeni bir barışın değil, yeni bir ioanışın amentülerine benziyor. Koca tarihe serçe parmağı ile işaret edip:

— Dur! emri veren ve sonra kanlı mızrağının ucu ile ve başka istikamet gösterip: — Yürü! kumandası veren Peygamberler: Fatihler, Cihangirler gibi bu harbden sonra da bir takım mütefekkirler ortaya çıkıp dünyaya yeni ahlâk ve yeni nizam, yeni saadet muskaları verecekler. Sevinelim!

Yalnız bu barışın saadet hazinelerini açacak bu altın anahtar bana biraz da kedinin boynuna asılacak çingırağa benzer gibi geliyor.

Fareler toplanmışlar: — Şu tekir kediye bir çare bulalım, diye konferans yapmışlar. Nihayet birinin aklına gelmiş: — Buldum! demiş. Kedinin boynuna bir çingırak asarız. Yürüdükçe çingırır. Biz de kedinin geldiğini duyar kaçarız.

Bu parlak fikir kuyruklar havaya kaldırılarak alkışlanmış, fakat köşede müzakere-lere kulak misafiri olan anaç fare ayak üstü saltaya kalkmış:

— Güzel amma arkadaşlar çingırağı kedinin boynuna kim takacak?

Dostumuz Ahmed Hamdi Başarın vecizelerine, amentülerine inanıyoruz, gel gelelim bu mahşerde o nefis kasideleri kim dinleyecek ve kim tatbik edecek? (Son Posta)

FİKİR HAYATIMIZDA

OLUP BİTENLER

ZİRAİ İSTİHSALIMIZIN GERİLİĞİ

Adımlar'ın 10 uncu sayısında Dr. Behice S. Boran «Ziraî istihsalin geriliğinin sebepleri, gelişmesinin şartları» başlıklı makalesinde ziraat-sanayi tezadına işaret ediyor :

... fakat sanayi değişmiş ziraat ise yerinde saymış değildir, ziraat, sanayiindeki değişmeye muvazi ve eşit bir değişme göstermiş değildir. Eğer ziraatte de bir gelişme ve değişme olmasaydı büyük şehirler beslenmesi ve büyük nüfus zümrelerinin topraktan koparak şehirlere göçmesi mümkün olmazdı... Fakat ziraat sanayi tezadı devam ediyor.

«Şu halde ne yapmalı? yapılacak şey, sanayideki organizasyonu olduğu gibi ziraatte meydana getirmek değildir. Fakat her ikisine de tekniğin ilerlemesine uygun olan yeni bir organizasyon şekli vermektir ve bunu yaparken sanayi ile ziraat arasındaki ayrıklığı kaldırmak, ikisini de aynı prensipler, şartlar üzerine kurmaktır.»

Karşılaştığımız vaziyet şudur: 1) Ziraî kalkınmayı sağlamak için modern tekniği, makineyi ziraate getirmek lazımdır. 2) modern teknik, makineleşmiş istihsal ancak büyük işletmelere tatbik edilebiliyor, bizim köylü toprak işletmeleri ise çok küçüktür; (3) Fakat işletmelerin büyümesi lazımdır diye toprağın büyük çiftlik sahibi küçük bir sermayedar gurubu elinde toplanmasına, köylü kitlelerimiz bunların emrinde işçi haline gelmesine razı olamayız, zira bu halkın zararına, ve benzer bir sermaye temerküzü gösteren garp sanayinin doğurduğu meselelerin ziraat de belirmesi demek olur.

HALK SANATKÂRININ KÜLTÜRÜ

(İşte) nin ilk sayısında Orhan Veli yazıyor :

Halk sanatkarı kültürünü, okuyup yazması olan sanatkar gibi kitaplara borçlu değildir. O, belki de çok kere okuyup yazması olmadığı için bilgisini dünyadan alın teri ile çıkarmağa çalışır. Hayatlarını hayattan alır, diyor ve meşhur «kültür her şeyi unuttuğumuz zaman bizde kalan şeydir» tarifini zikrediyor. Bu tarife sığınarak kitap düşmanlığı yapmağa kalkışmak büyük bir hatadır. Esasen Orhan Velinin de böyle bir

niyeti olduğunu zannetmiyoruz.

«Bütün okuduklarını unuttuktan sonra kendisinde bazı şeyler bulduran adam kültürü keşfetmesini bilen; fakat hazin bir talih eseri onu kitaplarda aramağa mahkûm olan adamdır.» Hiçbir zaman unutmamalı ki *cahilleşmeyi de kitaplardan öğreniyoruz.* Bunu müdrik olan Orhan Veli olsa, olsa kitaplara körü, körüne bağlanmamayı tenkidî bir görüşle daima orijinali bulmak, yaratmak isteğiyle dolu olmamızı temenni ediyor olacaktır. Gerçekten gelişme güzel okumanın bir faydası yoktur ve cahilleşme ihtiyacını hissetmek, (ondan daha mühim olarak bunu ortaya vurabilmek) için Des-kartes, Mevlâna gibi zirvelerin kabına erişmiş olmak lazımdır.

BİRİCİK MÜNEKKİDİMİZ

(İşte) nin ilk sayısında Bedri Rahmi Eyüboğlu «Biricik münekkidimiz Nurullah Ataç» adlı yazısında şunları söylüyor.

«Büyük ressam Sezan kendisine üstad diyenlere kızarmış. Nurullah Ataç'ın da kendisine münekkid diyenlere birkaç defa çattığını biliyorum. «Ben münekkid değilim, ben nihayet bir esseyistim dediğini hatırlıyorum.» Büyük ressam Sezan istediği kadar kızsın bugün bütün dünya ona üstad hattâ büyük üstad diyor. Nurullah Ataç'da af buyursun fakat o da hem bugün hem yarın bal gibi münekkittir.

Havadan sudan bahsederken bir de bakıyorsunuz, iki üç cümle içerisinde ufak bir edebiyat mahkemesi kurulmuş.

Biz ne tuhaf insanları! İşte bir muharrir yirmi senedir yazıyor. Hepimiz onu seviyor, sayıyor ve arıyoruz. Fakat niçin içimizden birisi bir gün kolları sıvayıp bu muharririn gazete ve mecmualarda param parça dağılmış eserini toplamak, seçmek veya bunları incelemek hevesine düşmüyor?

AŞAĞILIK DUYGUSU

Hatemi Semin Sarp «Aşağılık ve hayranlık duyguları» makalesinde (İstanbul, sayı 6) diyor ki :

«Kendi alışında mutlaka bir hayranlık konusu arayan insan zihni, hassasiyet bakımından insan zihni «Aşağılık duygusu» adı verilen hisler tarafından sevk ve tahrik edilmektedir. Daba ilk bakışta bu düşünüş örneklerinin normal bir zihin hali olmadığını görürüz.

Sosyal unsurların toplumsal temellerini kaybetmiş olan zihinler tamamıyla farazileş-

rek marazi bir hal almak istidadını gösteriyorlar. Bize göre şimdiye kadar «aşağılık duygusu», adı verilmiş olan hallerle «hayranlık» denilen zihin halleri bu grup altında toplanmalıdır.

Fert içinde yaşadığı zümreye ait mağseri heyecanları kaybederek ferdileştikçe, onda munavebeli bir surette, aşağılık ve hayranlık duyguları başgösterir.

YAHYA KEMAL'İN BİR ŞİİRİ

İstanbul dergisinin beşinci sayısında Yahya Kemal Uçuş şiirini neşrediyor :

«Uçmakta konmadan, kıyısız denizde ruh
Benzer-mi böyle bir kuşa Tüfan içinde nuh?»

beyitleriyle başlayan şiirde Yahya Kemal nâmutenhihliğin içinde, sonsuz dalgalar üzerinde, hiç bir kıyıya rastlamaksızın duraksızca uçan ruhu âdeta mitolojik bir tablo halinde tasvir ediyor :

«Üstünde gök, süreklî bulutlarla yüküldür,,
«Altında gür denizin ezelden köpükleridir,,
«Çalkantısında dalgası bilmez nedir sayı,,
«Milyonca dalga, sürmede milyonca dalgayı,,

Şiirde genel olarak Yahya Kemal'in anlatmakla hazzına bir türlü doymadığımız «Deniz,, motifi hâkimdir. Fakat bu sefer, deniz *Odise* ve *Ilyada*'nın esatiri havasında tanıdığımız, üzerinde ruhların perilerin uçtuğu esrarlı engindir.

«Hiç durmadan gürültüsü bir türküdür geniş,,
«Milyonca haykırış dolu milyonca sesleniş,,
«Yıldızlar ülkesinde açıldıkça yükeşe,,
«Başlar hayâl edindiği âlem görünmeğe,,

ÜLKÜ BUHRANI

«Yeni adam,, ın 474 ncü sayısında «Ülkü buhranı,, makalesinde, Enver Naci Gökşen: «Son günlerde, Türk cemiyetinde, ahlâk bu cemiyetin kendisini bildiği andan bugüne kadar hiç bir mislini ve benzerini görmediği ve hatta göremeyeceği şekilde en bozuk anını yaşıyor... diyerek topyekûn yirmi yılın verimini hiçe indirecek kadar işi ileri vardiıyor. Bir çocuk iyimserliğiyle ahlâk buhranı olmadığını iddia edemeyiz. Fakat, bunun zarurî sebepleri yok mudur? Harp âfetinden büyük ahlâk bozguncusu olur mu?

Bugün bozulan vicdan muvazenesini harbin tabii bir neticesi olarak kabul etmek gerektir, bu tabii manevi buhran, başka milletlerin ikinci dünya harbi için prensipleştirdiği «İdeolojiler,, ölçüsüyle hareket eden bazı kimseleri telâşa düşürüyor.

Muharrir: okullardaki durumu gözönünden geçirdikten sonra, ideal ve feragat şuru zorla aşılamaz; inanmak ister! İyi niyet ve iman işi... Ahlâksızlık doğuran nizamsızlık Ahmed'in, Mehmed'in, senin, benim ruhi bünyemizden geliyor. En cüce mevki'limizden en şatafatlımıza kadar, vazifemizi yurt ölçüsüyle yaparsak ahlâk buhranının zerresi kalmaz, diyor.

Haftalık Hayatımız

Münâkâlât vekâletinin yeni bir teşkilât projesi. — Münâkâlât vekâleti yeni bir teşkilât projesi hazırlamıştır, bu proje pek yakında meclise sevkedilecektir.

Bu yeni kanun projesi ile Münâkâlât Vekâleti iki hedef gütmektedir.

Birincisi: Günlük gidişine göre işletme-nin devam ettirilmesi.

İkincisi: beliren devamlı ihtiyaçlara göre şebekeleri iyileştirmeye ve genişletirmeye doğru yol alınması...

Birinci gayeyi dört işletme idaresi temin ediyor:

1. — Devlet Demir yolları ve bunlara başlı limanlar:

2. — Deniz yolları ve limanları.

3. — Havayolları.

4. — Posta, telgraf ve telefon işletme Umum müdürlüğü.

Bu işletmelerden her biri, vazifelerini müstakil olarak günü gününe görebilecekler, sadece verilen veya müsteşârın selâhiyetiyle alâkalı olan meselelerde onunla müzâkere ettikten sonra karar verip harekete geçeceklerdir.

P. T. T. bugüne kadar bir devlet dairesi diye işletilirken yeni teşkilât kanunu incele tam bir anlamla bir iktisadî iş-

letme mahiyetini alacak ve o ruhla vazife görecektir.

Dört işletme arasında ahenkle dolu bir koordinasyon kurulacaktır ve böylece her uzuv kendisini düşünecektir.

Türkiyenin petrol kaynakları.

Bir Amerikan petrol grubu hükûmete müracaatla memleketimizdeki petrol kaynaklarını arayarak ve bulunanları işletmek için müsaade istemiştir. Teklife göre, istihsâl edilen petrolün bir kısmı hükûmete verilecek, bir kısmı da Amerikalılar tarafından alınacaktır. Hükûmet Amerikalıların müracaatını teklif etmektedir, henüz müsbet veya menfi bir cevap verilmemiştir.

Linkoln'un doğum yıldönümü.

Cumartesi 12 Şubat günü bütün dünyada olduğu gibi memleketimizde büyük Amerikan devlet reisi Abraham Linkoln'un doğumunun 135 inci yıldönümü kutlandı.

Bir çok gazetelerimizin başmakalelerini işgal eden bu hâdise büyük Amerikan Devlet adamı ve demokrasi devresinin kahramanı için memleket efkârının hükümlerini sunmaktaydı.

Üniversitemiz ve ilim hayatımız

Verim in 7 nci sayısında, M. Ali Gökerberk'in imzasıyla: "Üniversitemiz ve ilim hayatımız,, başlıklı yazıda: Anlaşıldı ki Türk Üniversitesine en büyük faide yine Türk çocuğundan gelecektir. Ecebi profesör ecebi mütehassıs, çok defa bir süs, bir etiket, bir fantaziden başka bir şey olmuyor. Ecebi profesörler geldikten sonra Üniversiteyi ilim hayatımıza misal ve hâkim bir halde görmek içimize bir iştirak olmuştu... Bu olmadı, Çünkü Üniversiteye bir orta okul gibi baktık elinden ilmi ve lâyıkmı aldık. Ona muhtariyet ve kendisinde benlik duyuracak şahsî hâkimiyeti veremedik. Halbuki otorite denilen şey kendiliğinden doğmaz.

Üniversiteye şahsî hâkimiyetini iade etmeliyiz ve bütün ilim, fikir ve san'at hareketlerini üniversitenin idaresine vermeliyiz.

Üniversiteyi ilim, fikir ve san'at hareketinin mihreri yapmak bizim elimizdedir. Onu ne kadar yükseltirsek Türk milletinin irfan derecesi de o kadar yükselir ve milletler arası bir ilim hayatımız olur.

Üniversitemiz, bugün arkada; onu öne geçirmeliyiz. Bütün millet onun idari otoritesine ve ilmi selâhiyetine güvenerek ardından yürümeli dir, bütün ilim ve fikir hareketlerimizde bize rehber o olmalıdır,, deniliyor.

Soygunculuk karşısında iktisatçılarımız

(13 üncü sahifeden devam)

ca, netice de bu olur. İhtikâr mahkemelerine suçlu diye verilenler içinde kimin fiyat dalaveresi gevirdiği ve binaenaleyh suçlu olduğu meydana çıkamaz, ve üç kuruşluk kahveyi beş kuruşa satan ceza görür de, obür tarafta yüz binlerce lirayı havadan kazanan sizin ve bizimle beraber ihtikâr için bağırır, durur.

Soygunculuk davası karşısında, tekrar edelim, ilk söz hükûmete, iktisatçılarımıza, piyasa ve iş hayatının bütün hareketlerini adım adım takip edenlerimize düşüyor. Müsbet bir cemiyet hâdisesi şeklinde evvelâ derdin tetkikini yapmak, ihtikârı yerinde ve zamanında görmek, ve ona göre tedbirler almak ve göstermek lâzımdır. Umuyoruz ki Partimizin meseleyi ele almasından sonra bu başlangıçtan müsbet ve hayırlı neticelere varmak mümkün olsun.

Barış Dünyası neşriyatı

İktisadî Devletçilik

(6 kitap)

Yazan :

A. Hamdi BAŞAR

Hareketlerimizi ve davalarımızı ele alarak onları toplu bir sistem altında gören ilk büyük

E S E R

I	İktisadî Devletçilik (I cilt)	100 krş.
II	" "	(II cilt) 100 "
III	Para ve İnkılâb	70 "
IV	Değişen Dünya	80 "
V	Bir Medeniyetin sonu	150 "
VI	Davalarımız	200 "

Başlıca kitapçılardan isteyiniz. Mevcutları pek az kalmıştır. Taşra siparişleri: idarehanemize bedelleri gönderildiği takdirde taahhütlü olarak hemen gönderilir. (Posta ücreti alınmaz)

B i r a
Besler, Neşelendirir

Kumbârâ biri

TÜRKİYE
CUMHURİYETİ
ZIRAAT BANKASI

"Doğan,,

SİGORTA ANONİM ŞİRKETİ

Sermayesi: 1.000.000 Lira

Her çeşit sigorta

Merkez . İstanbul Bahçekapı
Taşhan Kat 3
Tel : Doğanış - İstanbul
Telefon 24263/2
Posta kutusu : 339

UCUZ
SAĞLAM
GÜZEL

*İpekli, yünlü, pamuklu çeşit-
lerini ancak mağazamızda
bulabilirsiniz.*

Sümer Bank
Yerli Mallar Pazarları
Müessesesi

T. İŞ BANKASI

Küçük Cari Hesapları

1 9 4 4

İkramiye Plânı

*Keşideler : 28 Sonkânun, 2 Mayıs, 25
Ağustos, 1 Sontış. tarihlerinde yapılacaktır.*

|| 1944 İkramiyeleri : ||

1 Adet arsa (Ankara Kavaklıdere'de 1024 M² - İmar
ada No. 254 - Parsel No. 3)

1 Aded	2000	Liralık	=	2000.	Lira
3 »	1000	»	=	3000.	»
2 »	750	»	=	1.500	»
4 »	500	»	=	2000.	»
10 »	200	»	=	2000.	»
10 »	100	»	=	2000.	»
100 »	50	»	=	5000.	»
150 »	25	»	=	3750.	»
300 »	10	»	=	3000.	»

*T. İş Bankasına para yatırmakla, yalnız para
biriktirmiş ve faiz almış olmaz, aynı zamanda ta-
lihinizi de denemiş olursunuz.*